JYTTE K. JAKOBSEN

BYG BRO

Samarbejde mellem forældre og plejeforældre

JYTTE K. JAKOBSEN

BYG BRO

Samarbejde mellem forældre og plejeforældre

BYG BRO
© Jytte K. Jakobsen, 2019
Illustrationer: Pernille Egetoft
Omslag og tilrettelægning: Finn Brohus
Trykt hos Lasertryk

1. udgave, 1. oplag 2019

ISBN 978-87-971618-0-7

www.bygbro.dk

Det er desværre ikke lykkedes at finde frem til den rigtige rettighedshaver til sangteksten på side 92. Eventuelle krav, der måtte fremhæves i den forbindelse, vil naturligvis blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelse i forvejen.

Indhold

Forord af Inge M. Bryderup · 7

Indledning · 11

Arbejdet som plejefamilie · 13

Plejefamilien får en gave og en opgave · 15

Forandringer · 17

Plejebarnet er lovgivningsmæssigt kommunens ansvar · 17

Spørgsmål · 18

Forståelse for forældrenes krise · 18

Ja til en relation · 20

Eksempel på en anbringelse · 20

Spørgsmål · 22

Tilknytning · 23

Et plejebarns tilknytningserfaring · 23

Barnets tilknytning til nye omsorgspersoner · 25

Eksempel på at arbejde på tilknytning · 30

Barnets tilknytning til forældrene · 30

Eksempel på tilknytning mellem mor og barn · 32

Spørgsmål · 33

Hvordan opretholdes tilknytning til barnets familie · 35

Barnets historie · 37

Spørgsmål · 38

Det gode samarbejde · 39

Spørgsmål · 43

Sæt barnet fri · 45

Eksempel på en konflikt mellem forælder og plejeforælder · 47

Spørgsmål · 49

Samvær mellem forældre og barn · 51

Samvær afholdt i plejefamilien · 53

Støttet og overvåget samvær · 54

Når barnet skal til/fra samvær · 55

Forskellige dilemmaer · 56

Spørgsmål · 57

Rum barnets følelser · 59

Hvordan kan man hjælpe barnet, når det er vredt og uroligt? · 60

Hvordan kan man hjælpe barnet, når det er stille og ked af det? · 62

Barnet lærer at kende sine følelser · 64

Spørgsmål · 65

Barnets adfærd · 67

Rammer · 69

Nærvær · 69

Snak med barnet · 70

Spørgsmål · 71

Inddrag forældrene · 73

Spørgsmål · 75

Begreberne mor og far · 77

Hvorfor nogle kalder sig for mor og far · 77

Eksempler på, når plejeforældre kalder sig for mor og far · 78
Begrundelser for ikke at lade sig kalde mor og far · 79
Eksempel på, når plejeforældre ikke kalder sig for mor og far · 80
Overvej, hvad du vil vælge · 81
Spørgsmål · 83

Hjemgivelse · 85

Eksempel på hjemgivelse · 86
Spørgsmål · 87

Egenomsorg · 89

Spørgsmål · 91

Sangen om de to huse · 92

Nu tegner jeg et hus · 92

Broen · 93

Forslag til videre læsning · 94

Litteraturhenvisning · 95

Forord

Af Inge M. Bryderup,
professor i socialt arbejde
på Aalborg Universitet

Denne bog handler om at bygge bro mellem plejefamilier og forældre til anbragte børn – og ikke mindst – om vigtigheden af dette samarbejde i forhold til børnenes udvikling og trivsel. Bogen indeholder desuden en række væsentlige refleksioner om selve den socialpædagogiske opgave, som familieplejere påtager sig. Forfatteren er både reflekterende og giver mange konkrete eksempler og anvisninger på håndteringer af vanskelige situationer og opgaver.

Det er en vigtig bog af mange årsager både i forhold til familieplejere/praktikere, studerende og forskere på området.

Forskning viser, at de tidligere anbragtes relationer til deres forældre under anbringelser har stor følelsesmæssig betydning langt ind i voksenlivet – også for de børn, der har været anbragt uden for hjemmet i det meste af deres barndom.[1]

Nyere dansk forskning viser imidlertid, at kontakten mellem an-

1 Se for eksempel Mølholt, A-K. (2017) *Når man har været anbragt: En sociologisk undersøgelse af fortællinger om fortid, nutid og fremtid hos unge, der har været anbragt uden for hjemmet*, Aalborg Universitetsforlag. 347 s. (Ph.d.-serien for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet).

bragte børn og deres forældre er yderst begrænset, og det samme er tilfældet i forhold til kontakten mellem familieplejere og børn/unge, efter at deres anbringelser er afsluttede hos de pågældende familieplejere.[2]

Blandt familieplejeanbragte børn og unge er det næsten halvdelen af dem, der ikke ser deres far, og en femtedel, der aldrig ser deres mor under anbringelsen.[3] Blandt de familieanbragte børn, der ser deres forældre, er det for næsten halvdelens vedkommende i situationer, hvor samværet foregår med forskellige former for støtte, vejledning og overvågning fra familieplejere eller andre professionelle.[4] Flertallet af de familieplejeanbragte børn overnatter ikke hos deres forældre i forbindelse med samværet. Det gælder i forhold til mødrene for 60,6 % af børnene og i forhold til fædrene for næsten 70 % af børnene.[5]

Anbringelser i familiepleje varer i gennemsnit 5 år, og over en tredjedel af børnene anbringes efterfølgende andre steder.[6] I undersøgelsen *Familiepleje i Danmark* er familieplejerne blevet spurgt om, i hvilket omfang de efterfølgende har kontakt med de tidligere anbragte børn og unge. Flertallet af familieplejerne oplyser, at de har kontakt med børnene og de unge efterfølgende, men der er knap en tredjedel af familieplejerne, som oplyser, at de ikke har kontakt med de fraflyttede børn og unge.[7]

Lægger man alt dette sammen, kan der stilles store spørgsmål i forhold til de politiske intentioner om kontinuitet i anbragte børn og unges liv. Og der tegnes samtidig et billede af et område, hvor der er store udfordringer i forhold til samarbejdet mellem familieplejere og de anbragte børn og unges forældre.

2 Bryderup, Inge M. et al. (2017) Familiepleje i Danmark. Forlaget Klim.
3 Bryderup, Inge M. et al. (2017) side 396.
4 Bryderup, Inge M. et al. (2017) side 398.
5 Bryderup, Inge M. et al. (2017) side 398.
6 Bryderup, Inge M. et al. (2017) side 418.
7 Bryderup, Inge M. et al. (2017) side 420.

Både dansk og international forskning peger på, at familieplejere vurderer, at samarbejdet og kontakten med de anbragtes forældre er en af deres sværeste opgaver. Flemming Nielsen referer fra sin undersøgelse, at det kan have at gøre med, at familieplejerne oplever, at forældrene modarbejder anbringelsen.[8] Andre familieplejere oplever ifølge Nielsen, at barnet kan have en negativ oplevelse af kontakten. Wegler og Warming, der omtales yderligere i bogen, har også foretaget en undersøgelse, der viser, at familieplejerne vurderer, at kontakten til og samarbejdet med det anbragte barns forældre kommer til at fylde meget i hverdagen.[9] I en britisk undersøgelse foretaget af Sinclair et al. konkluderes det ligeledes, at familieplejernes samarbejde med det anbragte barns forældre blev oplevet som vanskeligt af mere end en fjerdedel af de familieplejere, der deltog i undersøgelsen. Nogle oplevede, at forældrene var aggressive og voldelige, mens andre forældre ifølge familieplejerne modarbejdede anbringelsen og talte dårligt om familieplejerne til barnet.[10]

Forskningen peger således samstemmende på, at samarbejdet mellem familieplejere og de anbragtes forældre er et vanskeligt, men også vigtigt område for både anbringelsens ›succes‹ og for de tidligere anbragte børn og unges liv langt ind i voksentilværelsen.

Detaljerede beskrivelser af og refleksioner om samarbejdet mellem familieplejere og de anbragtes forældre er yderst sparsomt belyst både af forskningen og af de praktikere, der har erfaringer på området. Det samme er gældende i forhold til det socialpædagogiske arbejde, som familieplejere udfører i forhold til (flere og flere) anbragte børn og unge.

8 Blandt andre Nielsen, Flemming (2002) *Som plejeforældrene ser det – en kortlægning og analyse af foranstaltningen »familiepleje« i Københavns Kommune*. Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

9 Wegler, Bibi og Warming, Hanne/Familieplejen i Danmark (1996) *Barnet mellem to familier – en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre*. Dafolo Forlag.

10 Sinclair, Ian et al. (2004) *Foster Carers. Why they stay and why they leave*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Derfor er dette en vigtig bog, og den kan anbefales til både politikere, myndigheder, familieplejere/praktikere, studerende og forskere på området.

Indledning

Bogen, som du nu sidder med, er tiltænkt kommende og eksisterende plejeforældre. Den har været længe undervejs, og den har taget form i mine tanker gennem de sidste 20 år. Det startede med, at min familie og jeg i 1997 blev aflastningsfamilie og i 1999 plejefamilie. I begge opgaver har det ligget mig på sinde at møde forældrene med forståelse og rummelighed, og jeg har været optaget af, hvilken betydning det har haft for børnene at have to hold familier at skulle forholde sig til. Siden har jeg arbejdet som samværskonsulent og støtteperson til forældre med anbragte børn. Derigennem har jeg været vidne til både, når samarbejdet mellem plejeforældre og forældre lykkes og mislykkes. Det gør mig trist, når forældre udtrykker, at de føler sig misforstået og ikke gode nok. Vi må kunne gøre det bedre som kommune og plejefamilie. Kommuner skal klæde plejeforældre bedre på gennem uddannelse og supervision, så plejeforældre fra starten af en anbringelse og løbende forstår betydningen af samarbejdet med barnets forældre. Det er en udfordring og en balancekunst for både forældre og plejeforældre at være fælles om barnets opvækst.

Vi må gøre vores bedste, så børn, der vokser op med to familier, får fodfæste og bliver hele mennesker, der kan møde verden med frimodighed og kan sige til sig selv: »*Jeg tror på mig selv – jeg har værdi – jeg er elsket.*«

Ønsket med bogen er at skabe mulighed for eftertanke og refleksion. Hvert kapitel har et tema, som jeg gennem mit arbejde har fundet vigtigt, og som det anbefales at overveje, når man siger ja til at være plejefamilie.

Børn kommer i pleje af forskellige årsager og i alle aldre. Jeg har min største praksiserfaring med mindre børn, men bogen kan også læ-

ses af plejeforældre til større børn, da mange af overvejelserne er de samme. Der vil løbende gennem bogen være praksiseksempler, og efter hvert kapitel er der spørgsmål. Spørgsmålene understøtter kapitlets tema og skal forstås som et hjælpemiddel, så du kan være nysgerrig og undersøgende i forhold til, hvad du tænker og mener. Jeg anbefaler, at spørgsmålene drøftes med din partner, da det kan give jer en forståelse for hinandens tanker omkring det at være plejefamilie.

TAK til alle jer børn, forældre og plejeforældre, som jeg har fået lov at følges med et stykke af livet – og tak til alle andre, der har støttet og hjulpet mig med at gøre bogen til virkelighed.

KAPITEL 1

Arbejdet som plejefamilie

Lille David er 3 måneder. Hans mor er ung, hun har haft en sårbar opvækst og kæmper med misbrug - far er ukendt. Hun elsker sin lille dreng, og hun har fra Davids fødsel haft stærke følelser for ham og set på ham med kærlige blikke, set hans behov for at blive lagt til brystet, hun har puslet ham og snakket med ham, hun har siddet med ham i sin favn og sovet ved siden af ham. Hun er blevet støttet og guidet på den institution, hvor hun har boet sammen med ham siden fødslen. Ulykkeligvis magter hun ikke at passe godt nok på ham, og kommunen beslutter, at David skal anbringes i en plejefamilie.

En plejefamilie står klar, familien har større børn og har stillet sig til rådighed for at tage et barn i pleje. De har ventet længe og endelig sker det, en ganske almindelig fredag henter plejemor og plejefar lille David.

Mor står tilbage med sorg over tabet af sin lille dreng. Hun mister den daglige kontakt, hans små lyde, hans blik, hans duft, at lægge ham til brystet, at skifte og bade ham, hans bløde kind og lille hånd. Hun græder.

Plejefamilien har været på besøg og mødt både mor og David et par gange, men dén fredag kører de afsted med ham hjem til deres familie. De er glade. David er nu et lille menneske, der skal vokse op med to familier.

At være plejefamilie indebærer, at du og din familie stiller jer til rådighed for et barn, der har brug for hjælp og støtte. I åbner jeres hjem og

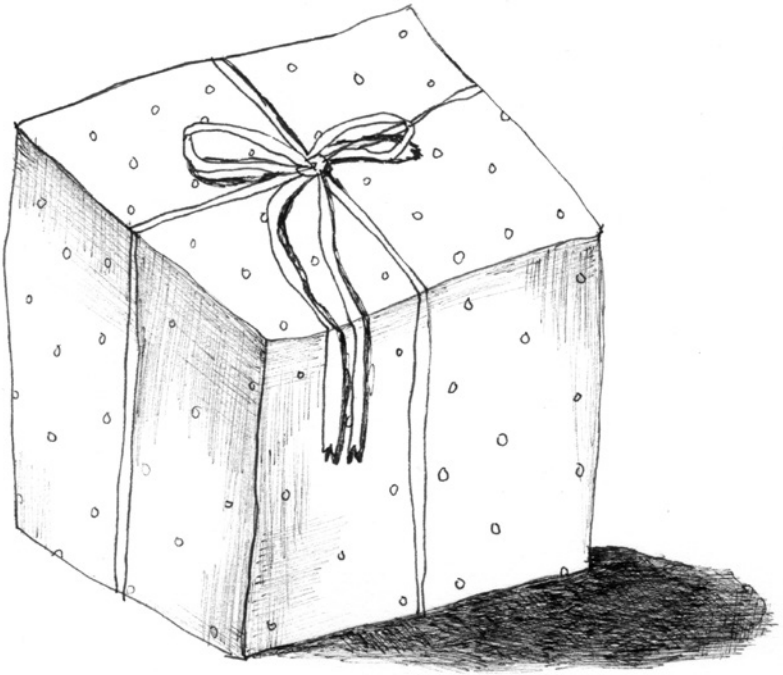

jeres hjerter og byder velkommen indenfor. Barnet vil være jeres primære opgave i hverdagen, men samarbejdet med forældre og kommune vil også være en væsentlig del af arbejdet. I skal støtte op om, at forældrene bliver ved at være en del af barnets liv.

Arbejdet er som alle andre jobs, i perioder giver det energi, andre gange bliver I udfordret og sat på prøve. Dog adskiller det sig væsentligt ved, at arbejdet foregår hjemme hos jer, og at I står til rådighed 24 timer i døgnet – i weekender og ferier.

Når en kommune anbringer et barn, er det for at varetage barnets tarv. Af ulykkelige årsager kan barnets forældre ikke selv passe godt nok på deres barn. Børn, der kommer i pleje, vil ofte være præget af en dysfunktionel opvækst og være omsorgssvigtede og traumatiserede i større eller mindre grad. Nogle børn vil få gavn af en plejefamilie, hvorimod andre børn har så store vanskeligheder, at det kræver, at de bor på institution. Indimellem kan det være svært at forudse om barnet, der kommer i plejefamilie, kan trives med det. En plejefamilie kan få en opgave, hvor udfordringerne viser sig så store, at det på trods af supervision og plejefamiliens tilegnelse af viden kan være nødvendigt at lade andre professionelle arbejde videre med barnet.

Der er forskel på anbringelsers varighed. Nogle børn anbringes måske gennem hele barndommen, andre indtil forældrene, med hjælp fra kommunen, har fået rettet op på de problemer og udfordringer, der er i familien. Hvad enten et barn skal bo i plejefamilie hele barndommen eller for en periode, får plejefamilien en vigtig betydning for barnet.

Plejefamilien får en gave og en opgave

Som med egne børn vil et plejebarn fylde jer med både stolthed og glæde, men også med bekymring. Igennem barnets opvækst oplever plejeforældre små og store glæder – men samtidig bliver de også udfordret, og overskud og følelser sættes i spil.

Når et nyt menneske flytter ind, bliver der ændret på mønstrene i

jeres familie og i hverdagen. Plejefamilien får endnu et barn at være opmærksom på og drage omsorg for. Der skal tages hensyn til et ekstra barn ved bordet, på skødet, at læse lektier med, at køre til fritidsinteresser og have samvær med, en ekstra at sige godnat til, som i perioder måske har brug for at putte sammen med jer. Måske kan I (ægtefæller) ikke begge to følges ad til jeres egne børns forældresamtaler eller tage med til skolefest sammen, da den ene skal blive hjemme for at passe plejebarnet.

Den måde, I opdrager eller opdragede jeres egne børn på, skal I måske tage op til overvejelse. Det er ikke sikkert, at I kan gentage samme metode over for et plejebarn, som I anvendte over for dine egne børn. Plejebarnet kommer med skrøbeligheder i sin personlighed og tilknytning, som det er vigtigt, at I er opmærksomme på. Dette betyder, at I måske får brug for nye og andre redskaber og opdragelsesmetoder for at støtte barnet bedst muligt. Senere i bogen gives konkrete eksempler på, hvordan dette kan gøres. Desuden henvises til bogen ›*Mentalisering i mødet med udsatte børn*‹[11], der giver indblik i og redskaber til, hvordan man kan hjælpe omsorgssvigtede og traumatiserede børn og unge.

Arbejdet med det sårbare barn forudsætter, at I er nærværende, lyttende, tålmodig, rummelig og forsøger at se bag barnets adfærd og prøver at forstå det. Dette er et fantastisk arbejde, der giver grobund for, at der kan opstå en relation mellem jer, men samtidig kan det også være krævende og til tider slidsomt. Vær opmærksom på dig selv og din partner, snak med hinanden og søg professionel hjælp om nødvendigt.

Jeres børn får også en gave og en opgave, når et plejebarn flytter ind. Det er dejligt at få en ekstra legekammerat, én man kan give sin opmærksomhed til og kaste sin kærlighed på. Men dine børn får også et menneske at skulle tage hensyn til. Plejebarnet vil tage tid fra jer. I vil ind imellem mangle overskud til jeres egne børn. Måske vil jeres børn opleve, at de skal konkurrere om jeres opmærksomhed, og måske

11 Hagelquist, 2013

vil de føle jalousi og vrede. Dette er ikke nødvendigvis negativt, det vigtige er, hvordan vi som voksne rummer vores egne børns følelser, så de også føler sig forstået og set ligesom plejebarnet. Vær opmærksom på, at det også vil have en betydning for alle i familien, selvom jeres børn er voksne.

Forandringer

Relationen til egen familie og venner kan ændres, når plejebarnet flytter ind – måske bliver I igen småbørnsfamilie eller familien med »besværlige børn«. I vil måske opleve manglende overskud til venner og familie, og energien til besøg vil i en periode ændres. Desuden kan plejebarnets behov sætte en nødvendig begrænsning for gæster og besøg.

Jeres hjem bliver et sted, hvor I skal kunne rumme, at der kommer forskellige personer på besøg, mennesker, som har en mening, og som I skal samarbejde med. Det kan være folk fra kommunen, det sociale tilsyn, familieplejekonsulenten og andre fagpersoner, hvis det er nødvendigt, fx konsulenter, psykologer, talepædagoger m.fl. Barnets forældre og andre vigtige personer fra barnets netværk vil normalt også komme på besøg.

Plejebarnet er lovgivningsmæssigt kommunens ansvar

Der er en indbygget konflikt i at være plejefamilie. Som plejefamilie bliver I bedt om at tage jer af plejebarnet som værende barn af huset; barnet skal elskes og følges, som var det ens eget. Samtidig skal man være bevidst om, at barnet har sin egen familie og måske en dag skal hjemgives. Desuden skal ansvaret for barnets opvækst deles med kommunen og barnets forældre. Dette betyder, at man ikke er alene om de beslutninger, der tages omkring barnet, hvilket kan være en støtte, men også en kilde til irritation.

Dette er vilkårene, som en plejefamilie må forholde sig til. Det kan

være konfliktfyldt og svært, og det er derfor vigtigt, at I løbende snakker med hinanden om det og beder om hjælp af professionelle.

Forældre til egne børn har eneansvaret for alt, hvad der omhandler barnets opvækst, indtil det fylder 18 år. Som plejeforældre bliver I bedt om at udføre »et stykke arbejde« for kommunen. Plejefamilien må ikke selvstændigt træffe beslutninger vedrørende anbringelsen. Det er kommunen, der sætter rammerne og definerer opgaven. Det gøres på handleplansmøder og opfølgningsmøder.

Som plejefamilie er det betydningsfuldt at kunne reflektere og være åben for supervision. Det er vigtigt at turde se på sig selv og sin egen handling og sætte spørgsmål ved egen praksis. I må være villige til at søge ny viden og være åbne for at ændre jeres holdning og jeres handlinger, hvis det er til bedste for barnet.

Følgende spørgsmål kan være afklarende for, hvad din familie kan tilbyde et plejebarn og dets familie, samt hvad det at blive plejefamilie kan betyde for din egen familie.

Spørgsmål

- Hvad håber du, at du og din familie kan tilbyde et plejebarn?
- Hvilke egenskaber vil I gerne kendes på?
- Hvilke udfordringer kunne det skabe i jeres familie at få et plejebarn?

Forståelse for forældrenes krise

Når forældre får fjernet deres barn, oplever de nederlag, ser sig selv som en fiasko og føler sig magtesløse. Deres håb om en familie knuses, og de står tilbage med en tomhedsfølelse. De bliver dem, der har et barn i pleje. Det kan være ydmygende at skulle fortælle sine venner og familie om anbringelsen. For manges vedkommende fører det til vrede mod systemet, men også mod plejefamilien. Bagved vreden ligger sorgen, hvilket skal huskes af både plejeforældre og kommunen. Sorg og tab tager tid. Som forældre er det svært at forstå og rumme, at man

ikke kan have sit barn boende hos sig, og at barnet bliver flyttet til en anden familie. En plejefamilie må huske på, at det ikke er utaknemmelighed, men afmagt og smerte, der er på spil hos forældrene.

Barnet flytter ind i en plejefamilie, hvor alt tilsyneladende fungerer og lykkes. I forældrenes øjne bliver plejeforældrene nemt en slags »supermennesker«, som det kan være svære at leve op til.[12]

Hos plejefamilien møder barnet stabil, kærlig og tydelig omsorg i hverdagen og vil efterhånden knytte bånd til plejefamilien. Det kan være vanskeligt at se på og rumme for forældrene, men det er altafgørende for barnets trivsel.

Man kan sammenligne starten på en anbringelse med et trafikuheld. To biler kører frontalt sammen, og mennesker kommer til skade. Ambulance, læger og falck-folk kommer til, og der arbejdes hårdt på at redde menneskeliv. På ulykkesstedet er der kaos i begyndelsen, men efterhånden får læger og redningsmandskab styr på situationen og får hjulpet de forskellige tilskadekomne på hospitalet. På hospitalet står nyt mandskab klar til at tage over og hjælpe videre.

En fjernelse af et barn er især en katastrofe for forældrene, men er det også for børnene; de er de tilskadekomne. Det er vigtigt, at professionelle har overblik og skaber ro i kaos og får sendt både forældre og børn trygt og godt videre.

Med ulykkesmetaforen ønskes at skabe forståelse for, at plejefamilien modtager et barn, der har været med i en »ulykke«. Samtidig må de forholde sig til katastroferamte forældre. Dette er en stor udfordring, og kommunen har en vigtig opgave i at vejlede plejeforældrene bedst muligt.

12 Wegler & Warming, 1996

Mange forældre udtrykker stor sorg og smerte ved at få fjernet deres barn. Forældre har mulighed for at få hjælp bl.a. i form af en støtteperson, som er bevilget af kommunen. En støtteperson er en samtalepartner, der kan støtte forældrene ved at lytte til dem, ved at deltage i møder og hjælpe med at læse diverse dokumenter.

Som plejefamilie er det vigtig at forstå, at forældrene er i krise. Særligt i starten af en anbringelse, men også løbende vil svære følelser, som fx jalousi og vrede, dukke op hos forældrene. Plejefamilien må give dem tid og have tålmodighed.

Ja til en relation

Hvad enten barnet bor i plejefamilie hele barndommen, eller anbringelsen er af kortere varighed, siger man *ja* til en relation, der får afgørende betydning for det barn, der flytter ind. Med en tryg og kærlig relation er I med til at styrke barnet og give det tro på sig selv og sin fremtid. Barnet får, gennem jer, en sund familie at spejle sig i, både mens det bor hos jer, men også siden hen i livet.

Som plejefamilie får man ikke et barn, der er ens eget, eller som på sigt skal være det. I får et barn, I skal holde af, holde om, elske, hjælpe, vejlede og støtte på lige fod med jeres egne børn. I siger *ja* til at hjælpe med at passe på en anden families barn, indtil denne familie igen bliver stærk nok til at kunne tage sig af barnet. Eller I siger *ja* til at hjælpe barnet hele barndommen, men skal give plads til, at forældrene er med på afstand.

Eksempel på en anbringelse

Anna bliver anbragt i en plejefamilie med tre egne børn. Anna er 3 måneder for tidligt født, og ved anbringelsens begyndelse er hun

7 måneder gammel. Ifølge handleplanen forventes anbringelsen at vare hele barndommen.

Plejefamilien oplever det som en stor forandring at få Anna i pleje, da hun på grund af sin for tidlige fødsel og omsorgssvigt har brug for at blive skærmet. De er derfor opmærksomme på, at der ikke sker for meget i hverdagen, og at hun kun bliver passet af plejeforældrene og ikke møder nye mennesker de første måneder.

Tanker om, hvordan de skal knytte bånd uden at ødelægge relationen mellem Anna og hendes mor, melder sig. De bliver løbende superviseret af en familieplejekonsulent.

Som tiden går, bliver Anna tryggere og falder til ro og kommer i en sund udvikling, familien tager hende til sig, som var hun deres eget barn, samtidig med at de forsøger at styrke relationen mellem Anna og hendes mor.

Annas mor har samvær med Anne, hver 14. dag. I begyndelsen hos plejefamilien med plejemoderens tilstedeværelse og senere bliver samværene flyttet til mors hjem.

Annas mor får løbende rettet op på sine udfordringer og handleplanen ændres efter et par år til, at der arbejdes på en hjemgivelse.

Efter 4 år flytter Anna hjem til sin mor igen. Hjemgivelsen og det efterfølgende år, hvor Anna kommer på aflastning i weekender, er en svær tid at komme igennem for alle parter. Både Anna og plejefamilien savner deres hverdag sammen. Men efterhånden vænner Anna sig til sin nye situation, og plejefamilien får bearbejdet tabet af Anna.

I dag er Anna 18 år og bor stadig sammen med sin mor, hun er i gang med en ungdomsuddannelse og har kontakt med plejefamilien, og de ses et par gange om året.

Ovenstående er et eksempel på, hvor afgørende en rolle en plejefamilie kan have for et barn. Denne plejefamilie blev vigtige personer i Annas liv i en periode, hvor hendes mor ikke selv kunne magte at tage vare på hende.

En plejefamilies arbejde er fyldt med gode oplevelser og store udfordringer. Det er vigtigt, at en plejefamilie tager barnet til sig, så barnet føler sig tryg og værdifuld. Plejefamilien påtager sig en opgave, som er afgørende for et barns liv. Overvejelser omkring egen opvækst kan måske kaste lys over, hvordan andre har haft betydning i dit liv. Følgende spørgsmål er derfor stillet, for at du kan få mulighed for at tænke over, hvem der har haft betydning for dig.

Spørgsmål

- Hvilke personer har haft særlig betydning i dit liv?
- På hvilken måde har de haft betydning?
- Hvad var der specielt ved dem?
- Har der været personer, der har skuffet dig?
- På hvilken måde skuffede de dig?

KAPITEL 2

Tilknytning

En af plejefamiliens vigtigste opgaver er at arbejde på barnets evne til at knytte an. Tilknytning handler om måden, hvorpå vi oplever andre mennesker, og hvad vi gør for at søge tryghed. Et spædbarn har behov for kontakt med andre mennesker, da det ikke kan overleve på egen hånd. Barnet knytter sig derfor til dem, der giver det omsorg. Som regel er det barnets forældre, der er barnets vigtigste omsorgspersoner. Måden, hvorpå vi er blevet mødt, afspejler sig i vores syn på os selv og vores omgivelser. En tryg tilknytning giver barnet en grundlæggende tillid til sig selv og andre. En utryg tilknytning skaber mistillid, og barnet får et mere negativt syn på sig selv og sin omverden. Den tilknytningserfaring, vi får de første leveår, vil ofte følge os hele livet igennem. Bevidst eller ubevidst bærer du dit tilknytningsmønster med i dine nye relationer. Tilknytning er et komplekst begreb, i dette kapitel er der udvalgt centrale aspekter, der vil være relevant i arbejdet som plejefamilie.

Et plejebarns tilknytningserfaring

Når en plejefamilie modtager et barn, vil barnets tilknytning ofte være utryg. Dels på grund af de svigt, det har oplevet af mangel på omsorg og dels på grund af fjernelsen fra dets familie. En utryg tilknytning kendetegnes ved mange negative følelser som vrede, tristhed, frygt og angst. Hvorimod den trygge tilknytning kendetegnes ved mange positive følelser som glæde, begejstring og engagement. Alle mennesker har selvfølgelig både de negative og positive følelser, men et menneske med en utryg tilknytning vil fx oftere være vred

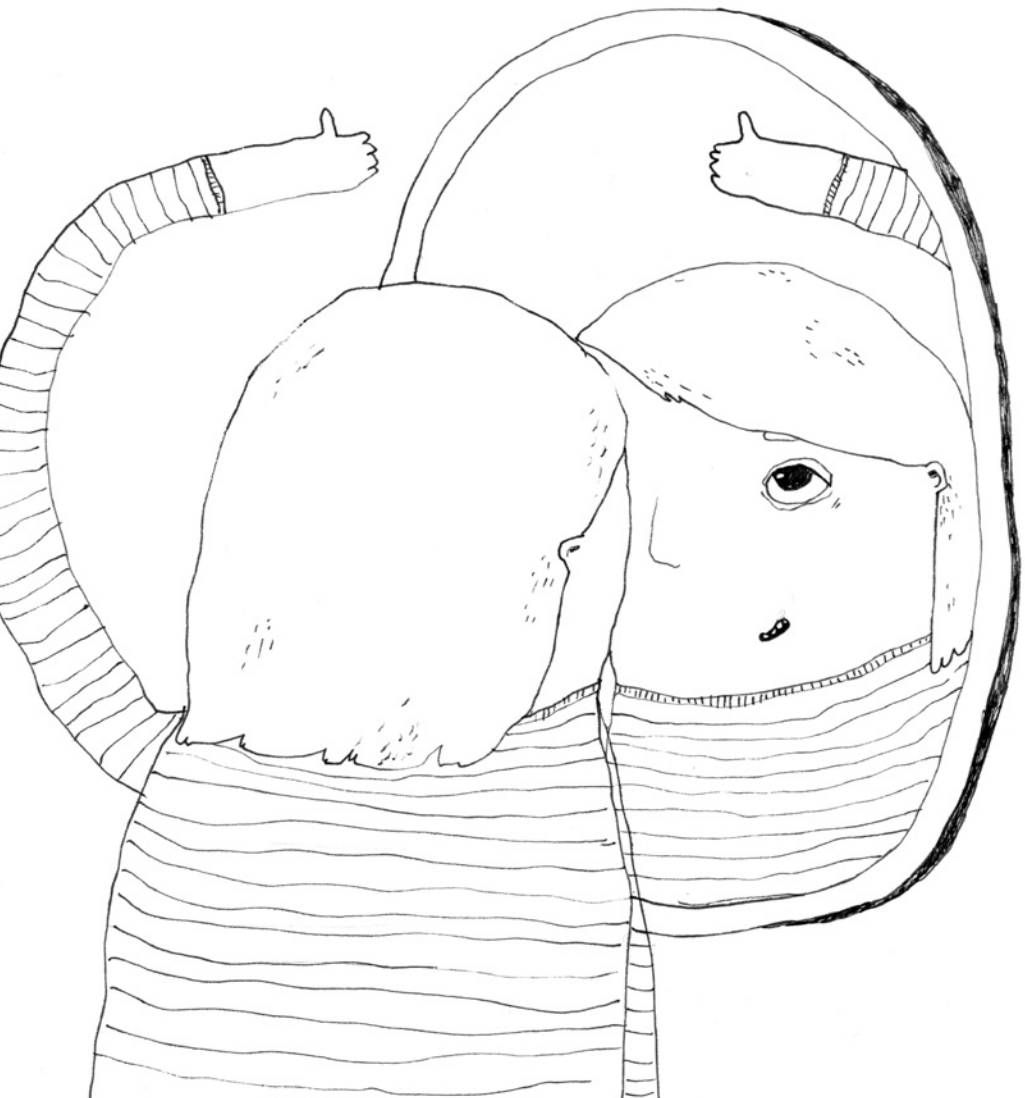

eller ked af det og have sværere ved at komme over det.[13]

Alle følelser er okay, det handler om at forsikre (særligt det utrygt tilknyttede barn) om, at det ikke er alene med sine følelser. Ifølge Øyvind Kvello, professor i psykologi, ses blandt andet symptomerne: social tilbagetrækning, impulsivitet og uopmærksomhed i forbindelse med en utryg tilknytning. En utryg tilknytning kan vise sig på flere måder, fx ved at plejebarnet ikke nødvendigvis falder til hverken hos jer, i børnehaven eller i skolen. Barnets forudsætninger for at fungere socialt og for at lære vil være forringet af den utrygge tilknytning. Barnet har allerede dannet negative tilknytningsmønstre, hvilket det nu er plejefamiliens opgave at være med til at rumme og på sigt prøve at hjælpe barnet med at ændre.

Barnets tilknytning til nye omsorgspersoner

Når et plejebarn flytter ind, bliver jeres familie dets nye omsorgspersoner. I skal stille og roligt forsøge at få tilknytning til barnet. Et utrygt tilknyttet barn kan hjælpes til at få en tryggere tilknytning, og jo tidligere i barndommen I får lov at hjælpe til, des bedre er forudsætningerne for, at det vil lykkes at hjælpe barnet. Din egen tilknytning har betydning for, hvordan du skaber tilknytning til barnet. Dette er vigtigt at være opmærksom på, så du kan give det bedste til plejebarnet. Øjvind Kvello siger om børns tilknytning:

»De fleste børn udvikler en tryg tilknytning, hvis forældrene [omsorgspersonerne]

1. er fysisk tilgængelige,
2. har en god evne til mentalisering,
3. er følelsesmæssigt tilgængelige,
4. er sensitivt responderende over for barnet, således at de opfylder dets behov på en hensigtsmæssig måde, og

13 Kvello, 2013

5. trøster barnet, når det er ked af det.«[14]

Plejefamilien bliver forhåbentlig den nødvendige hjælp til at udvikle en tryg tilknytning, som barnet i andre relationer vil kunne drage nytte af.

Hvad sker der, når vi holder om og beskytter barnet, når vi aer på kinden, ser i barnets øjne, synger, snakker, lytter, giver mad, skifter ble og putter? Hvad fortæller vores blik, vores ord og vores krop?

Barnet lærer: *»Jeg er elsket.« – »Jeg har værdi.« – »Jeg lever og vil udforske verden omkring mig.« – »Jeg tror på mig selv.« – »Jeg kan tro på andre.«*

Plejeforældre skal møde et plejebarn med *stor* omsorg, trøst og forståelse. Øjvind Kvello understreger, at plejeforældre skal være mere end almindeligt sensitive og empatiske. Dette forudsætter, at du selv skal være på plads i dine følelser, og at du er særligt lydhør og nærværende i samspillet med barnet. Han understreger yderligere, at plejeforældre skal overbetone deres tilgængelighed og omsorg, hvilket betyder, at du i alle situationer viser, at du vil barnet, og at du rummer det – også selvom barnet afviser dig. Man må forsøge at lade være med at blive vred, når barnet udviser uhensigtsmæssig adfærd, men i stedet huske på barnets tilknytningshistorie. Måske er barnet tidligere blevet afvist mange gange og sendt på værelset, når forældrene ikke har kunnet holde det ud mere. Når du rummer barnet, også når det sparker, skriger, slår, spytter eller afviser dig helt, lærer barnet, at det kan få omsorg, når det har behov for det. Du må være en tydelig voksen, der fortæller barnet, at adfærden ikke er okay, men at barnet er okay. Barnets forældre kunne ulykkeligvis ikke magte opgaven, og derfor må du gøre alt for, at det må lykkes jeres familie at hjælpe barnet til en tryg tilknytning.

Vær opmærksom på, at dette måske kan være problematisk i forhold til jeres egne børn, fordi der gælder andre regler for plejebarnet.

14 Kvello, 2013, s. 156

Som du er opmærksomme på plejebarnets følelser, må du være opmærksom på egne børns følelser. Lyt til dem, skab mulighed for at egne børn kan reagere og snakke om det, hvis noget føles uretfærdigt. Forklar dine egne børn, hvorfor du vælger at gøre forskel. Find situationer, hvor du kan anerkende og rose dine egne børn.

Som jord, lys og vand er vigtige elementer for at en plante kan trives, er tilknytning og relation vigtige elementer for menneskers trivsel. Astrid Lindgren har skrevet om den frække dreng Emil fra Lønneberg. I én af hendes bøger er der et billede, der er særligt rammende. Emil og Alfred bader i søen sammen. Emil har en ven i Alfred, som ikke skælder så meget ud som faderen. Hos Alfred finder Emil forståelse og tryghed, fordi Alfred ser ham, som den dejlige dreng han er. Alfred og Emil siger til hinanden: »*Du og jeg Alfred*.« – »*Du og jeg Emil*.«

At barnet har betydning og værdi for sig selv og andre er en gave at give barnet med i livet. Det at blive set, hørt og forstået, helt fra man er lille, igennem barndommen og ungdommen, er afgørende for alle mennesker. Barnet vokser sig stor og stærk af det kærlige blik, som det tager med sig ud i livet.

Jytte Birk Sørensen, lektor i psykologi, udtrykker det således:[15]

15 Sørensen, 2015

Et (spæd) barns 10 ønsker

Dem, som elsker mig overalt, og som jeg elsker overalt.

- Giv mig gerne masser af kys, kram og knus hver eneste dag.
- Fortæl, og vis mig dagligt, at jeg er uundværlig og betydningsfuld.
- Giv mig masser af kropskontakt.
- Giv mig dejlige ansigter at spejle mig i.
- Giv mig gode muligheder for dagligt at kigge dybt i min mors smukke og varme øjne.
- Giv mig gode muligheder for dagligt at kigge dybt i min fars varme og glade øjne.
- Snak med mig, og fortæl mig, hvad I ser hos mig, hvad I gør ved mig, og hvad I selv laver.
- Fortæl mig om verden, når jeg kigger på den.
- Tag mig op, put mig ind til jer, og snak beroligende og trøstende til mig, når jeg er ked af det, sur, utilpas, vred, har ondt, er irriteret, bange og trænger til hjælpsomme, kærlige og forstående forældre. Det udvikler både min hjerne og mit hjerte.
- Når I trænger til kæresteri, fest, byture og voksentid, vil jeg rigtig gerne passes af mennesker, som holder meget af mig.

Eksempel på at arbejde på tilknytning

Anna er på grund af sin for tidlige fødsel og turbulente start på livet særlig sensitiv og skrøbelig. Hun har været indlagt på hospital, sammen med sin mor, størstedelen af sin levetid. Hendes vægt (som 7 måneder gammel) er 4 kg, hun får flaske, skal have helt tæt kropskontakt og har brug for ro og stabilitet.

Anna er indadvendt, sover meget, er passiv og tager ikke øjenkontakt. Det første halve år sørger plejefamilien for at skærme Anna mod for mange indtryk. Plejemoderen er den daglige omsorgsperson, og plejefaren træder til, når han har fri fra arbejde. Kun én anden omsorgsperson har kontakt med Anna i den første lange periode. Plejefamiliens egne børn bliver bedt om at være tilbagetrukne i deres kontakt.

Plejemoderen snakker med Anna, synger for hende og sidder med hende i sin favn så ofte som muligt. Om natten ligger Anna i en seng nær plejemoderens side, og Anna ligger hud mod hud, når hun får flaske.

Efter ca. en måned »vågner« Anna op. Pludselig en dag, hvor hun ligger i plejemoderens arme, er der kontakt. Anna kigger plejemoderen dybt i øjnene, og hun holder kontakten. De kigger længe på hinanden. Fra den dag bliver Anna mere og mere vågen og nysgerrig på verden. Anna holder nu øjenkontakt og begynder at pludre og respondere, når plejemoderen snakker med hende.

Ovenstående er et eksempel på, hvor afgørende det er for et barn med utryg tilknytning at blive omsluttet og passet på. Pigen i eksemplet fik tryghed og ro og begyndte langsomt at knytte an hos plejefamilien.

Barnets tilknytning til forældrene

Når et barn fjernes, ændrer det barnets forståelse af sig selv og sin omverden, og det vil få betydning for barnets tilknytning. Barnet mister

sin nære og kendte relation, og selvom tilknytningen er utryg, vil barnet have brug for sine forældre.

Et bånd er bundet i graviditeten og i den tid, hvor mor/far har været sammen med deres barn inden anbringelsen. Det bånd må vi værne om på bedste vis. Ikke alle børn skal hjem til deres forældre at bo igen, men alle børn skal have mulighed for knytte bånd til deres forældre. Plejeforældre skal hjælpe og støtte barnet til at fastholde båndet til dets forældre, i håb om at det ikke mister troen på, at det kan svare sig at få en relation og knytte sig til mennesker.

Alle, der arbejder med plejebørn, må øve sig i at have fokus på forældres ressourcer og kærlighed til deres børn. De professionelle må ikke komme til at stå i vejen og dermed gøre det vanskeligere for forældre og børn at knytte an hos hinanden. Om forældre har tilknytningens gave/evne i sig selv, er dels biologisk bestemt, og dels afhænger det af forældrenes egne tilknytningsmønstre. Forældre, der ikke magter opgaven, er ikke ringere mennesker end andre, men de er mennesker, der oftest i deres barndom og ungdom ikke er blevet mødt i deres følelser og behov af deres forældre, og som dermed har udfordringer med at skabe en tryg tilknytning til deres eget barn. De elsker deres barn og vil deres barn det bedste. Vær åben for, at barnets forældre kan få det bedre, og at de dermed bliver mere nærværende i kontakten. Nogle børn kan dog have så ødelagte forældre, at samvær med dem vil være traumatisk og ødelæggende for barnets udvikling, og at det derfor kan være nødvendigt for en periode, eller for altid, ikke at have kontakt.

Plejefamilien skal ikke erstatte forældrenes tilknytning til barnet, men supplere og udfylde de mangler og sårbarheder, som er i barnets tilknytning. Tilknytningen og båndet, der skabes fra både barnets familie og plejefamilie, vil forhåbentlig forbedre barnets mulighed for selv i fremtiden at kunne knytte bånd.

Eksempel på tilknytning mellem mor og barn

Lasse er 1 år, han blev anbragt i plejefamilie, da han var 10 måneder gammel. Lasse har samvær med sin mor hver anden uge i 1 ½ time, dette afvikles i plejefamiliens hjem og med plejemoderens tilstedeværelse. Efter de første samvær udebliver Lasses mor.

Plejemoren har telefonisk kontakt med Lasses mor i perioden, hvor hun ikke kommer. Lasses mor forklarer, at det er alt for svært for hende at komme til samvær, da det gør ondt inde i hende både før og efter samværene.

Fra anbringelsens begyndelse er der hængt billeder op af Lasses mor ved puslebordet, så han bliver mindet om hende dagligt, plejemoderen snakker med Lasse om hans mor. Efter 2 måneder vælger Lasses mor at genoptage samværet. Før samværene fortæller plejemoderen Lasse, at mor kommer, mens de kigger på billeder af mor sammen. Der bliver dækket et kaffebord, og plejemoderen er bevidst om at lave en god stemning. Lasse sidder på gulvet, da hans mor kommer. Plejemoderen sidder ved siden af Lasse, men trækker sig efterhånden længere væk og giver plads til Lasses mor. Plejemoderen er opmærksom på dem begge. Lasses mor kigger på ham, smiler og snakker til ham. Hun er ikke krævende i kontakten. Lasse ser hende an, han kigger nysgerrigt på hende og bliver mere og mere interesseret i hende. Efter et stykke tid kravler Lasse hen til hende og vil op. Lasse kigger intenst ind i hendes øjne og rører ved hendes ansigt. Der er kontakt, og Lasse er omkring mor hele tiden, hun snakker videre med ham, aer ham, kysser ham og omfavner ham. Lasse udviser glæde, smiler, pludrer og er i samspil med sin mor under hele samværet.

Lasse virker tryg i kontakten med sin mor, hvilket han ikke gør over for andre personer, der kommer regelmæssigt i hjemmet.

Da Lasse efter to måneder mødtes med sin mor igen, blev det et særligt øjeblik for alle. En ny indsigt og forståelse tog form i plejefamilien.

Lasse - blev mødt med sin mors kærlige blik, han spejlede sig i hende, han genkendte hende, og han udviste glæde. Det gjorde ham godt.

Mor - oplevede, at hun stadig havde en betydning i Lasses liv, hun følte sig som mor. Hendes angst dæmpedes.

Plejemor - oplevede samhørighed og kærlighed mellem Lasse og hans mor, hun så hvilken kraft, der er i »blodets bånd«, og blev opmærksom på ikke at stå i vejen for mor, men forsøgte efterfølgende at give plads til mors kærlighed til sin søn.

Følgende spørgsmål kan gøre dig bevidst om, hvilken betydning tilknytning har i dit liv, og hvordan det har formet den, du er.

Spørgsmål

- Hvordan blev du mødt af din mor, da du var barn?
- Hvordan blev du mødt af din far, da du var barn?
- Følte du dig elsket betingelsesløst, da du var barn?
- Hvis ikke, hvad har det betydet for dig senere i livet?
- Hvis du har følt dig elsket, hvilken betydning har det for dig i dag?

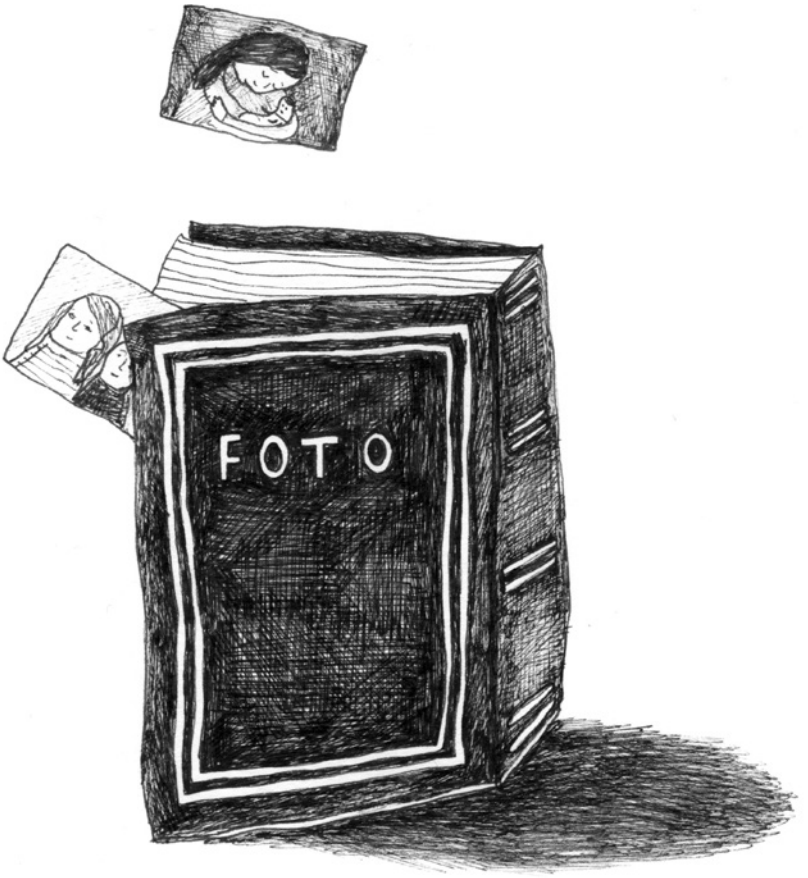
FOTO

KAPITEL 3

Hvordan opretholdes tilknytning til barnets familie?

Dette kapitel omhandler, hvordan en god tilknytning mellem barnet og dets familie kan opretholdes. Der gives konkrete forslag til, hvordan dette kan gøres.

Plejefamilien må hurtigst muligt sørge for at få billeder af plejebarnets vigtige voksne, og gerne hvor der ses en god og omsorgsfuld relation mellem personerne. Tag evt. billederne selv, når forældre og barn er sammen i jeres hjem. Print dem ud, og hæng dem op i børnehøjde. Det kan være ved puslebordet eller på køkkenskabe i kravle-højde, og hvis barnet er større, da på barnets værelse.

Et barn, der bliver anbragt som ½-årig, kan ikke selv huske sin mor/far i hverdagen. Da er det vigtig, at plejeforældre hjælper barnet med at blive mindet om sin mor/far. Snak med barnet om mor/far, når barnet kigger på billedet, og fortæl med mild stemme og glade øjne, at de elsker barnet. Hvis eller når forældrene kommer på besøg hos plejefamilien, ser de, at der er tænkt på dem, når der er billeder af dem på væggen. Det kan skabe glæde hos forældrene, og det kan måske dæmpe deres uro og deres eventuelle vrede. Dette gavner samværet mellem barnet og forældrene.

Lav eventuelt et fotoalbum eller en fotobog af barnets familie og venner. Giv barnet mulighed for at kigge i den. Man kunne ønske sig, at forældrene selv kunne lave dette album til deres barn, men de er ofte i en for stor sorg over at have mistet den daglige kontakt med deres barn til, at dette er muligt. På en nænsom og forsigtig måde kan

plejeforældre spørge til billeder og lave et sådant album til barnet. Sid sammen med barnet, og fortæl, hvem der er på billederne. Lav evt. albummet sammen med barnet, hvis det har alderen til det.

Brug gerne iPad eller smartphone, hvor der optages små klip af barnet sammen med sin mor, sin far, sin mormor osv. Få evt. små klip fra barnets forældre fra før anbringelsen. Mange mindre børn har stor glæde af at se sig selv på billeder og små videoer. Lad barnets forældre lave små videoklip af sig selv, hvor de eksempelvis synger for barnet og fortæller barnet, at det er dejligt, og at de elsker det. Aftal evt. med forældrene, at du én gang om ugen sender nogle billeder eller videoklip af deres barn til dem. Måske kan du også skrive en SMS eller ringe i ugens løb, hvor du fortæller forældrene om barnets hverdag for på den måde at holde forældrene informeret om, hvad der sker med deres barn. Det større barn kan selv holde kontakt med sine forældre via telefonsamtaler, Facebook og lign. Det kan være en god ide at få ovenstående skrevet med ind i handleplanen – for både plejefamiliens og forældrenes skyld. Dels holder det plejefamilien fast på aftalen, og hvis forældrene ønsker mere kontakt og information, kan man henvise til den fælles aftale, og der kan snakkes ønsker for ændringer ved næste handleplansmøde.

Ved at have løbende kontakt med forældrene – og at de får en naturlig rolle i barnets hverdag, giver du barnet fornemmelsen af, at du rummer dets forældre og deres historie. Dette er med til at skabe ro inde i barnet, og du hjælper på denne måde barnet med at knytte bånd og skabe sammenhæng.

Tænk, om barnet kunne få denne grundlæggende forståelse:

»Jeg bor i en plejefamilie, fordi mor og far skal have hjælp til at passe på mig. Både min mor og far og plejefamilien synes jeg er fantastisk, og de elsker mig.«

Barnets historie

I FN's børnekonvention står der, at alle børn har ret til at kende deres historie.

Plejefamilien må hjælpe plejebarnet, så det får skabt eller styrket kendskabet til sine forældre og andre vigtige personer i sit liv. På den måde får det adgang til sin historie. »*Hvor hører jeg til, og hvor kommer jeg fra?*« De vokser op med en forståelse på godt og ondt. Tænk blot på udsendelsen »Sporløs«, hvor voksne (adopterede børn) ønsker at finde og kende deres rødder.

Giv plads til, at familien bliver en del af barnet. Vi kan og skal ikke prøve at tage familien ud af barnet. Det er nogle triste omstændigheder, der ligger til grund for, at barnet bliver fjernet, men der er også gode sider ved barnets familie, nogle gode minder og egenskaber i familien, der er værd at huske og bygge videre på. Barnet skal have hjælp til at huske på det gode i familien og hjælpes til at holde fast i det. Samtidig skal barnet også have hjælp til at bearbejde de dårlige erfaringer/traumer – og have hjælp til at rumme og på sigt tilgive.

Der er selvfølgelig forskel på at være realistisk og urealistisk rosende. Derfor er det vigtigt at tale med barnet om de skuffelser og svigt, som det bliver udsat for fra sine forældre, så barnet kan få bearbejdet de svære følelser. Men plejeforældre må forsøge at lade være med at fokuserer på det, der ikke fungerer, og i stedet fremhæve forældrenes gode sider.

Plejefamilien er med til at »læse« og »skrive« barnets historie, hvilket betyder, at plejefamilien ikke må gemme minderne væk fra barnet. For hvis plejefamilien gør det, vender man dybest set barnet ryggen, og der er risiko for, at barnet kommer til at føle sig forkert, når det tænker på, snakker om og ser på billeder af sin familie. Tag *de imødekommende briller* på, og hjælp barnet med at finde den røde tråd. At der både er et FØR og et NU. Det er en gave at give til barnet at værne om dets familie.

Som I laver album og skriver små noter om jeres eget barn, er det en god ide at starte en barnets bog for plejebarnet, når det flytter ind hos jer. Hvor både barnets egen familie og plejefamilien »lever« side om side.

Læs evt. mere i Ingrid Strøms bog ›*Livshistoriebøger*‹[16].

Nedenstående spørgsmål kan måske være med til at sætte minder i gang hos dig. Du bliver måske bevidst om, hvordan din historie har afspejlet sig i din barndom, og hvad det betyder for dig i dag.

Spørgsmål

- Hang der billeder af dig og dine søskende i dit barndomshjem eller hos dine bedsteforældre?
- Hvilken betydning havde det?
- Snakkede du med nogen om de mennesker, der havde betydning i dit liv?
- Har du et album af dig selv fra din barndom? Og hvilken betydning har det for dig?

16 Strøm, 2010

KAPITEL 4

Det gode samarbejde

Når et barn kommer i plejefamilie, får det to familier at vokse op med og forholde sig til. Det kan blive en rigdom og en ekstra ressource for barnet at få en plejefamilie – særligt når forældre og plejeforældre har et godt samarbejde omkring barnet og i fællesskab drager omsorg for barnets opvækst.[17]

Forældre med børn i pleje har forklaret det således:

> **Forældrecitat**
>
> »Det handler om accept fra begge sider, både fra barnets familie og fra plejefamilien.«
>
> »At være i plejefamilie er en udvidelse af barnets egen familie.«
>
> »Barnet skal ikke tilfredsstille de voksnes forventninger og drømme, hverken dets egen familie eller plejefamiliens.«

For nogle plejebørn kan det at være i pleje også indebære splittelser, loyalitetskonflikter og utryghed i tilfælde, hvor forældre og plejeforældre er i konflikt og har fokus på alt det, der er ikke fungerer hos hinanden.[18] Det kan være svært for en plejefamilie at rumme forældres gentagne kritik, deres vrede, deres utilfredshed og deres manglende forståelse for plejefamiliens udfordring. Nogle forældre kæmper med ambivalente følelser over for plejefamilien, da de på den ene side er glade for plejeforældrenes omsorg for barnet og på den anden side er frustrerede over, at barnet er taget fra dem. Dette kan ofte føre til, at

17 Wegler & Warming, 1996

18 Wegler & Warming, 1996

forældre bliver misforstået, hvilket kan resultere i, at der opstår fjendskab mellem parterne.

Du skal som plejeforælder forsøge at sætte dig i forældrenes sted. Hvordan vil du gerne mødes, når der sker noget i dit liv, som du ikke har magt over?

Mind dig selv om, at forældrene:

- Er den svageste part i en anbringelse.
- Har fået fjernet deres barn »frivilligt« eller tvunget.
- Har været gennem en hård periode, hvor de er blevet vurderet og dømt uegnede som forældre på fuld tid.
- Måske har haft en barndom og ungdom, der har været mangelfuld på kærlige og trygge relationer.
- Har fået knust deres drøm om at være en familie.
- Kan føle plejefamilien som en trussel.

Som plejeforælder må du tage den største del af ansvaret for det gode samarbejde. Derfor må du forsøge at indleve dig i forældrenes situation. Du skal øve dig i at rumme deres følelser og holdninger – også selvom de ligger langt fra dine. Du skal vise tolerance og respekt for, hvem de er. Desuden skal du forsøge at vise interesse og forståelse for dem uden at være fordømmende og bedrevidende. Det må ikke blive til en konkurrence med barnets forældre om, hvem der er bedst.

Gennem forståelse for forældrenes situation får du indsigt. Du lærer noget om dem og bliver klogere på, hvem de er, og hvad de har været igennem. Gennem denne forståelse findes der måske en løsning, så fjendebilledet kan blive forvandlet til et vennebillede. Venner er ikke altid enige, men de lytter til hinanden og finder vej sammen. Tænk hvis plejefamilien fra starten og løbende gennem en anbringelse kan være med til at hjælpe forældrene, så de får tillid til, at I er fælles om barnet.

Lad barnets forældre mærke, at de har værdi, og at deres liv og historie også har en betydning for barnet. Vær nysgerrig, vær opmærksom på, at du ikke overskrider forældrenes grænser i den gode sags tjeneste: at passe på barnet. Idealet er, at barnet kan fornemme, at både mor, far og plejefamilien »passer på mig«.

Når børn ser, at forældre og plejeforældre respekterer hinanden, snakker med hinanden, lytter til hinanden og er fælles om at passe godt på barnet, så mindskes utrygheden, angsten, uroen og usikkerheden hos barnet. Barnet finder dag for dag fodfæste igen og kan bruge sin energi på normale hverdagsting.

Nogle anbringelser kommer dårligt fra start, og forældre og plejeforældre får alt for mange fjendebilleder af hinanden. De bruger årevis på små og store konflikter, og fokus bliver på alt det, der ikke fungerer. I disse situationer er det vigtig, at begge parter får hjælp af en uvildig person, så alle kan komme videre. Her kan professionel hjælp i form af familieplejekonsulent eller psykolog være et redskab. Der kan være så problematiske anbringelser, at det er bedst at plejefamilie og forældre ikke har så tæt en kontakt. Men hav for øje, at det har en betydning for barnet, hvordan du tænker, snakker om og handler over for forældrene.

Nogle plejeforældre vil måske sige: »Jamen, det er jo ikke forældrene, vi skal tage os af, det er barnet!« I denne opfattelse er der risiko for, at barnets forståelse af sig selv bliver vanskeliggjort. Barnet kan blive usikker på, hvor det hører til, og kan få svært ved at have tillid til både forældre og plejeforældre. Ved det gode samarbejde mellem plejeforældre og forældre skabes en bedre forudsætning for, at barnet kan føle sig tryg begge steder.

Det er vigtigt at skelne mellem mennesket og problemet. Det er ikke forældrene (mennesket), der er problemet, det er forældrenes problemer, der er problemet. Afhængig af barnets alder skal forældrenes problemer forklares for barnet. Barnet har brug for at vide, hvorfor det

er i plejefamilie, og den samtale skal der skabes rum for løbende under anbringelsen.

Karen Glistrup, socialrådgiver og familieterapeut, har skrevet bogen: *Hvad børn ikke ved… har de ondt af*.[19]

Hun understreger, at børn påvirkes af de omstændigheder, de står i, og at de har brug for at få forklaret, hvad der sker omkring dem. Det er derfor vigtigt at forklare barnet omstændighederne og derudover lytte til og svare på barnets spørgsmål med respekt for forældrene.

Følgende spørgsmål kan måske hjælpe med at skabe en fornemmelse for forældrenes sårbare situation:

Spørgsmål

- Har du prøvet at stå over for noget i dit liv, som du ikke havde magt over?
- Hvordan reagerede du på situationen?
- Hvordan reagerede dine omgivelser?
- Hvordan kom du videre i dit liv?
- Hvordan løser du en uoverensstemmelse med en ven?

19 Glistrup, 2006

KAPITEL 5

Sæt barnet fri

Man kan på nogle punkter sammenligne et anbragt barn med et barn, hvor forældrene er skilt. Begge parter elsker deres barn. De vil være en del af barnets liv begge to, og vi kender nok alle eksempler på, hvor svært og hvor stor en udfordring det kan være for skilsmisseforældre at få samarbejdet til at lykkes. I 2011 gennemførte Børnerådet en undersøgelse, hvor man blandt andet spurgte børn i 5 klasser, hvad det sværeste ved en skilsmisse er. Her svarede 4 ud af 5 børn: »*Det sværeste ved en skilsmisse er, hvis forældre skal være uvenner, eller hvis barnet bliver fanget i en loyalitetskonflikt, hvor det skal tage sin mors eller fars parti.*«[20]

Forældre, der vælger at lade sig skille, må have barnets perspektiv for øje og øve sig på samarbejdet:

- Far og mor taler ikke dårligt om hinanden.
- Far og mor tager begge del i barnets liv, skole og fritid.
- Far og mor søger samarbejde frem for konflikter.
- Far og mor lytter til barnet og dets ønsker.

Ligesom skilsmissebarnet står i midten af to, der elsker det, står plejebarnet i midten af to familier, der elsker det. Mennesker, der vælger at blive plejeforældre må, sammen med forældrene, have barnets perspektiv for øje og øve sig på samarbejdet:

20 Warming, 2011

- Forældre og plejeforældre taler ikke dårligt om hinanden.
- Forældre og plejeforældre tager begge del i barnets liv, skole og fritid.
- Forældre og plejeforældre søger samarbejde frem for konflikter.
- Forældre og plejeforældre lytter til barnet og dets ønsker.

Plejebørn er udstyret med en særlig følsom radar. De fornemmer, ser og hører mere, end man umiddelbart skulle tro. Børn, der har levet i utryghed og kaos, er eksperter i at læse alt det usagte, og det er deres forældre for øvrigt også. Derfor er der risiko for, at barnet får alt for meget at skulle forholde sig til og føle ansvar for. Overvej derfor, hvordan du møder barnets forældre.

Dit kropssprog: Med hvilken kropholdning møder du barnets mor/far? Hvad fortæller din krop? Er du åben i dit udtryk? Udstråler du imødekommenhed eller lukkethed? Rækker du ud, eller lukker du af?

Kropssproget er med til at udtrykke vores indre tanker om, hvad vi synes om vores omgivelser og de mennesker, vi møder.

Dit blik: Hvordan ser du på barnets mor/far? Er det med milde øjne, eller ser du væk og lægger afstand?

Din stemme: Hvordan taler du til og om barnets mor/far? Taler du med en venlig tone, lys og mild stemmeføring? Er det med varme eller afvisning?

Dit fokus: Hvad siger du til barnets mor/far? Fokuserer du mest på det problematiske eller det positive?

Din opmærksomhed: Hvordan lytter du til barnets mor/far? Er der øjenkontakt? Er du nærværende og lyttende, eller forbereder du næste træk? Er du klar med forsvar og kritik?

Eksempel på en konflikt mellem forælder og plejeforælder

En plejemor og mor har haft uoverensstemmelser gennem en længere periode. De samarbejder så godt, de kan, om barnets aflevering og afhentning, hvilket foregår på p-pladsen ved mors bolig. De har i fællesskab aftalt, at plejemor ikke kommer med indenfor hos barnets mor.

Barnet er opmærksom på dem begge. Den 4-årige pige fornemmer stemningen mellem mor og plejemor.

Barnet kigger intenst op på begge voksne. Efter en weekend, hvor plejemor afhenter barnet, siger pigen til plejemor, mens hun skiftevis ser på sin mor og sin plejemor: »Jeg elsker dig fra min mor.«

I eksemplet ses, at barnet er på vagt og i klemme mellem plejemor og mor. Hun fornemmer det uudtalte og forsøger at skabe forsoning mellem parterne.

Man må som plejeforældre og forældre arbejde på det gode samarbejde, og når der opstår uoverensstemmelser, må man forsøge at finde en løsning, så barnet sættes fri fra at tage ansvar. I nogle tilfælde er det nødvendigt at bede om hjælp fra fagpersoner.

Et godt pejlemærke i livet og en god sætning at have med sig, når man bliver plejefamilie, er: »*Det du vil, at andre skal gøre mod dig, det skal du gøre mod dem*.«

Tal ikke negativt om barnets forældre, når barnet er til stede, heller ikke selvom det er et spædbarn, eller du tror, at barnet sover. Tænk på det, når I er sammen med venner, familie, eller når du taler i telefon.

Hav fokus på det positive i barnets nærvær. Gem det svære og negative til mødet med den professionelle (din rådgiver, familieplejekonsulenten, psykologen), og når barnet ikke er til stede.

Snak gerne med hinanden om alt det gode ved mor og far, I kan finde frem, når barnet er til stede, så barnet får noget at vokse af og blive stolt af. Inddrag forældrene, så langt det er muligt. Fortæl forældrene, fx når barnet skal til tandlæge eller klippes. Inviter forældrene med til børnehavestart eller første skoledag, forældremøder, planlægning af forskellige mærkedage (dåb, fødselsdage, konfirmation m.m.).

Når barnet flytter ind hos jer, lad da forældrene være med til at bestemme, hvad der skal følge barnet hvis muligt. For eksempel: sengetøj, tøj, legetøj, dyne, pude, bamser m.m. Skift det ikke ud, men skab rum for forældrenes ønsker. Det er en nænsom overgang for barnet at have noget med fra den kendte verden til den nye og ukendte verden. Hvis det er et større barn, lad da barnet have indflydelse på, hvad der er vigtigt at tage med.

Hvis anbringelsen ikke er akut, er det bedst at »skynde sig langsomt«, hvilket betyder, at barn og forældre kan starte med at besøge jer nogle timer, så barnet og forældrene langsomt lærer jer at kende. Barnet kan så starte med at være i plejefamilien nogle timer uden sine forældre. Det udvides så med én overnatning osv., og når barnet virker klar og tryg ved plejefamilien, kan barnet flytte »rigtigt« ind.

Det er vigtigt, at barnet får vished om, at det er okay både at holde af/elske sine forældre og sine plejeforældre. Begge parter har en vigtig opgave i forhold til at rumme hinanden og skabe sammenhæng for barnet.

I dette kapitel har der været fokus på, hvordan plejeforældre og forældre kan forsøge at sætte barnet fri. Måske du selv har prøvet at være i en anspændt stemning som barn eller ung. Overvej, hvordan det føltes.

Spørgsmål

- Har du oplevet at føle dig afvist, og hvad gjorde det ved dig?
- Har du oplevet at afvise en person, og hvad gjorde det ved dig?
- Har du selv prøvet at stå i en loyalitetskonflikt? Hvad tænkte du? Hvad gjorde du ved det?

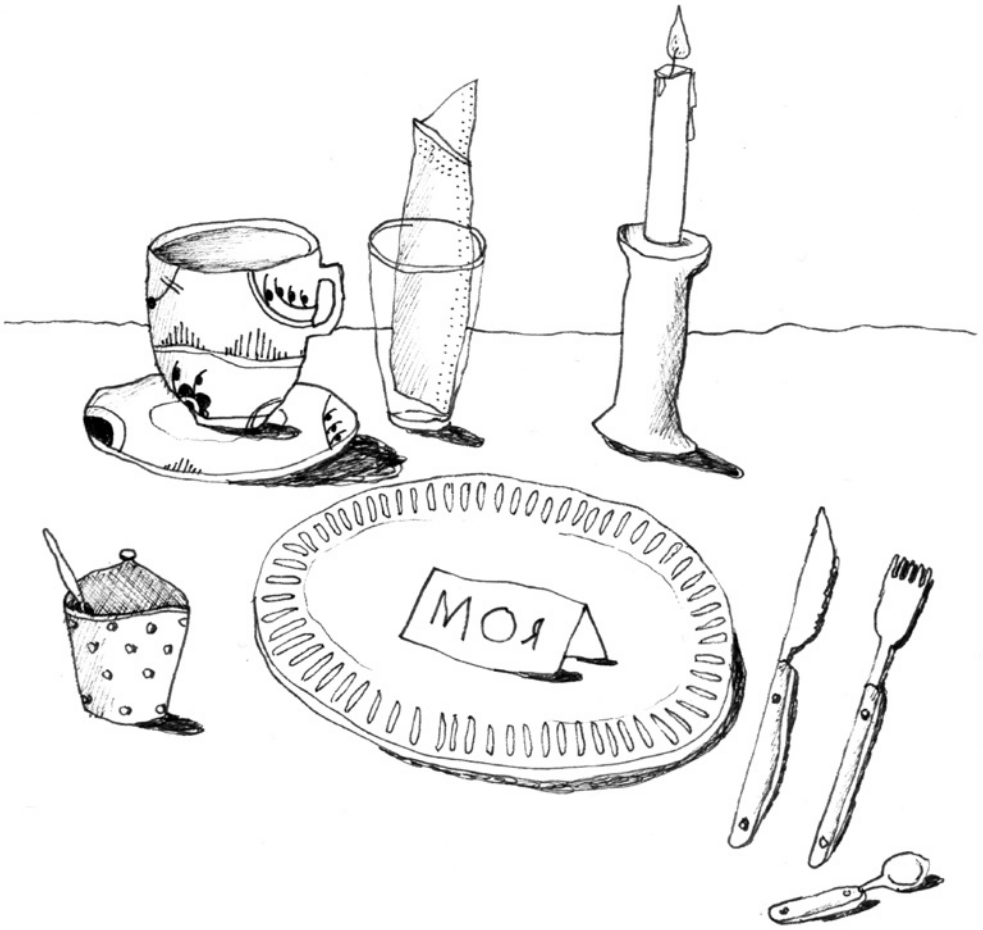
МОЯ

KAPITEL 6

Samvær mellem forældre og barn

Ifølge loven har barnet ret til samvær med sine forældre. Fra en anbringelses start har sagsbehandler og forældre talt om rammen for samværet, hvilket bliver skrevet ind i en handleplan.

Uddrag af servicelovens § 71, stk. 1

Barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt med forældre og netværk, herunder søskende, bedsteforældre, øvrige familiemedlemmer venner m.v. under anbringelsen uden for hjemmet.

Kommunalbestyrelsen skal under hensyntagen til barnets eller den unges bedste og under hensyntagen til beskyttelsen af barnets eller den unges sundhed og udvikling og beskyttelsen af barnet eller den unge mod overgreb sørge for, at forbindelsen mellem barnet eller den unge og forældrene og netværket holdes ved lige.

Ved tilrettelæggelse af samværet, skal der lægges vægt på, at barnet eller den unge også på længere sigt har mulighed for at skabe og bevare nære relationer til forældre og netværket.

Der er forskellige muligheder for afholdelse af samvær; fx hjemme hos forældrene, ved plejefamilien eller på et neutralt sted, fx et samværshus. Desuden kan samværet være støttet/overvåget af en konsulent eller støttet af et familiemedlem/plejeforældre.

I forældrenes øjne er der ofte alt for lidt tid til samvær med deres børn. Mange forældre er kede af, at de kun ser deres barn få gange om

måneden, ligesom de er kede af, at barnet ikke ser fx mormor eller deres fætre og kusiner m.m.

Der er delte meninger om, hvor ofte børn og forældre skal være sammen, i hvor lang tid, og hvad de må og ikke må, når de har samvær. Både kommunen, barnets familie, barnet og plejefamilien har en mening. Desuden har psykologer og pædagoger også forskellige holdninger.

Ofte udtrykker forældre, at de ikke føler sig hørt og forstået. Forældres reaktioner kan være vrede, dels mod kommunen, men også mod plejefamilien. En vrede, som nogle forældre har svært ved at håndtere, og som plejeforældre (og kommunen) indimellem misforstår og tolker som et tegn på, at forældrene ikke vil samarbejde. Det er med til at vanskeliggøre arbejdet med barnet.

> **Forældrecitat**
>
> »Det er, som om jeg mister mit barn mere og mere.«
> »Det er, som om plejefamilien tager mit barn fra mig.«
> »Jeg føler ikke, at plejemor bakker mig op omkring min datter.«
> »De (plejefamilien) har gjort mig til ›the bad guy‹«.
> »Jeg føler mit barn hellere vil være ved plejemor.«
> »Det er, som om jeg bliver overvåget og kontrolleret hele tiden.«
> »Jeg vil så gerne bare være sammen med mit barn, uden at plejemor er lige i nærheden.«
> »Plejefamilien sagde ja til at passe på mit barn, ikke at skulle overtage mit barn.«

At barnet har samvær med sine forældre kan både være positivt og negativt for barnet. Når samværet er naturligt og går godt, opbygger det barnet til en større selvforståelse, og barnet får gode byggesten til sit liv. Men samvær kan også være forbundet med svære følelser; barnet kan være ked af at skulle afsted, måske fordi barnet har erindringer,

der gør ondt, eller det fornemmer uoverensstemmelser mellem plejefamilie og familie.

I en pjece fra socialstyrelsen står der: »*Kommunen skal sørge for, at alle de beslutninger, der tages under anbringelsen, skal tage udgangspunkt i, hvad der er bedst for dit barn*.«[21]

Forældrenes holdning til, hvad der er bedst for deres barn er ofte ikke i overensstemmelse med, hvad kommunen eller plejefamilien mener. Mange forældre udtrykker frustration og magtesløshed, da de føler, at de langsomt mister kontakten og nærheden til deres barn.

Følgende afsnit handler om, hvordan plejeforældre kan støtte op om samværet mellem barnet og dets forældre.

Samvær afholdt i plejefamilien

Forbered både det helt lille barn og det større barn på, at mor og far kommer. Fortæl med glad, mild og positiv stemmeføring, at barnets mor og far kommer i dag, fortæl om, hvad I skal lave sammen. Dæk et bord, og hvis barnet er gammelt nok til det, kan det være med til at hjælpe. Bag evt. en kage eller boller med barnet, da det er med til at opbygge en forventning til samværet. For forældre, der måske føler sig utrygge og usikre ved situationen, er det kendt og trygt at sætte sig til bords.

Tænk på, hvordan du forbereder, når en god ven eller veninde besøger dig. Måske sætter du et lys og blomster på bordet og lægger en serviet på tallerkenen. Du gør det hyggeligt.

Lad barnet være med til at åbne døren, når mor og far ringer på. Mød mor og far som nogle, du gerne vil være venner med, og byd på hyggeligt samvær i stuen eller køkkenet. Prøv derefter på at gøre dig så »usynlig« som muligt.

Hjælp nænsomt barnet med at give slip på dig, og vær opmærksom på, at du giver slip på barnet. Det kan være svært de første gange, men

21 Socialstyrelsen, 2014

øv dig i at »skubbe« barnet i sine forældres arme. Erkend, og snak med mor og far om, at det også er en ny og anderledes situation for dig. Giv dem en forsikring om, at du vil gøre det bedste, du kan, så de får lov til at være sammen med deres barn. Træk dig, om muligt gå ind i et andet rum. Aftal fra starten med mor og far, at du står til rådighed med hjælp, og at du vil minde om, når der er 10-15 minutter tilbage af samværet. Ved samværets afslutning skal du følge med ud til døren og lade forældre og barn tage afsked. Alt efter alder, tag barnet i hånden, sæt dig på hug, eller tag det i dine arme.

Hvis det er svært for forældre og barn at sige farvel, da anerkend situationen over for både forældre og barn. Sig fx til mor med mild stemme, mens barnet lytter: »Jeg kan godt forstå, at det er svært at sige farvel, for det har været en god dag, vi vil glæde os til at se dig igen.«

Og henvendt til barnet: »Jeg kan se, der kommer tårer ud af dine øjne, du er ked af at skulle sige farvel til mor/far. Det er okay at være ked af det. Heldigvis ser du mor og far igen om 14 dage. Du kan også snakke med mor i telefonen, inden du skal sove i aften.« Sørg for, at farvelsituationen ikke trækker for langt ud. Bliv stående, og vink til mor/far, indtil I ikke kan se dem mere. Hav god tid efter samværet, så barnet får ro til at bearbejde sine følelser omkring samværet. Det behøver ikke være med ord, men bare ved fred og ro, at du holder om og holder af. Arbejd på, at rammen omkring samværssituationen bliver nogenlunde ens hver gang. Det skaber ro hos både forældre og barn.

Støttet og overvåget samvær

Når et samvær er støttet eller overvåget, betyder det, at der skal være en person tilstede, når forældre og barn er sammen – det kan være plejeforældre eller en samværskonsulent. Samværet kan foregå hos forældrene, i plejefamilien eller på et neutralt sted. Mange forældre udtrykker, at det kan være svært at komme tæt på deres barn, når plejemor/far er i nærheden, og derfor ønsker de, at samværet ikke er med

plejeforældrenes tilstedeværelse. Der skal selvfølgelig tages hensyn til særligt sårbare børn, som ikke kan klare for mange skift. Støttede og overvågede samvær afvikles ofte et sted, som kommunen stiller til rådighed, i et såkaldt samværshus.

Når barnet skal til/fra samvær

Forbered barnet positivt på at skulle afsted på samvær, skab en forventning hos barnet, hvad enten det er samvær med konsulent eller samvær hjemme hos forældrene uden konsulent.

Når du henter og bringer barnet, skal du tænke på, hvordan du er i kontakten med mor/far. Vær imødekommende, smilende og venlig. Hav tid til en lille snak eller tid, hvis du bliver budt på kaffe. Barnet kan slappe mere af i sin krop og psyke, når det ser, at de voksne slapper af og respekterer hinanden. Træk hverken aflevering eller afhentning i unødvendig langdrag. Hold igen med »voksensnak«, og aftal i stedet at ringe sammen, hvis der er noget praktisk eller sårbart omkring barnet, der skal tales om.

Skiftene kan være svære for barnet, og de voksne må hjælpe til med at lade overgangen fra det ene til det andet forløbe så roligt som muligt. Skab en ramme for måden at aflevere og afhente barnet på, som er nogenlunde ens hver gang, da barnet på den måde kan slappe mere af. På køreturen til og fra et samvær kan en iPad eller smartphone være et godt redskab til at skabe ro hos barnet. Du kan også spille musik, som du ved, at barnet kan lide at lytte til. Måske kommer barnet lige fra børnehave eller skole og har brug for at omstille sig. Vær rolig i aflevering og afhentning af barnet, og sørg for, at barnet ikke skal skynde sig, hverken før eller efter et samvær. Respekter, hvis barnet ikke vil snakke om, hvad der er foregået i samværet. Øv dig i ikke at have dagsordner for, hvad du ønsker et samvær skal indeholde. Samværet er forældrenes og barnets.

Forskellige dilemmaer

Som plejeforældre kan det være svært at rumme forældres valg, fx giver nogle forældre deres børn rigeligt med slik og usund mad eller giver overdådigt mange gaver til barnet, også ud over fødselsdage og jul. Prøv at forstå forældrene, de ser måske kun deres barn 2 timer hver 14. dag eller én gang om måneden. Forældrene gør, hvad de kan for at vise, hvor højt de elsker deres barn. Værdsæt gaverne, lad børnene være glade for gaverne, og tag dem med tilbage til jer med en positiv indstilling. Hjælp forældrene til med tiden at kunne finde hvile i, at det har størst betydning, at de er sammen med deres barn. Anbefal, at gaverne kan gives til fødselsdage og jul. Snak med dem om, at det skaber en usund forventning i barnet, at det skal have gaver og slik, hver gang det ser mor/far. Et forslag kunne være, at man anbefaler forældre og andre familiemedlemmer at lave en børneopsparing i stedet for at have gaver med hver gang, og så sætte et lille beløb ind hver måned. På den måde får barnet en »kærlighedsgave«, som er brugbar og kærkommen, når barnet bliver ungt og skal flytte for sig selv.

Et andet dilemma kan være, at en forælder giver sit barn en mobiltelefon. Det kunne blive en kilde til irritation for plejeforældre, at barnet selv ringer eller skriver til sine forældre mellem samværene, eller at forældrene skriver til barnet. Da er det vigtigt at få snakket om, hvilke regler der skal være omkring brugen.

Et tredje dilemma kan være cigaretrøg. Hvis forældre er rygere, kan det bekymre plejeforældre, at de udsætter barnet for passiv rygning, og nogle plejeforældre irriteres over lugten, som sidder i barnets hår og tøj. Øv dig i at rumme det, og vent med at vaske barnet og skifte dets tøj, og bed ikke det større barn om at gå i bad og skifte tøj lige efter et samvær. Dette kan opfattes som en »usynlig« kritik af barnets forældre.

Indimellem udebliver forældre, hvilket de kan have gode eller mindre gode grunde til. Selvfølgelig er det vigtigt at rumme barnets skuf-

felse, vrede og tristhed, men husk at skille forældrene fra problemet. Anerkend, at det er dumt, at mor og far ikke kom, men giv ikke udtryk for, at mor og far er dumme. Lyt til barnet, fortæl, hvad du ved, og ikke hvad du tror, du ved. Lad barnet være ked af det eller vred. Anerkend følelserne og fortæl barnet, at det er okay at have det sådan. Og når barnet er »kommet igennem«, eller »kommer over det«, find så på noget hyggeligt og gå videre også den dag. Fokuser ikke på, at forældrene melder fra.

Selvom forældrene udebliver, så husk:

- Alle forældre elsker deres børn.
- Alle forældre gør deres bedste.
- Alle forældre vil deres børn det bedste.

Følgende spørgsmål er stillet for at give dig mulighed for at tænke over, hvordan du selv har følt det, når du skulle passes:

Spørgsmål

- Hvordan blev du forberedt på at skulle besøge dine bedsteforældre?
- Husker du, om der var andre regler, når du var sammen med dine bedsteforældre, end hjemme hos dine forældre?
- Fik du gaver af dine forældre eller andre ud over til jul og fødselsdage?
- Hvilke forventninger havde du til gaver op gennem din barndom?

KAPITEL 7

Rum barnets følelser

Det er helt naturligt, at barnet reagerer, når det har set og været sammen med sin mor/far. Det er selvfølgelig nemmest for alle parter, når barnet frit bevæger sig mellem sine forældre og plejeforældre og gør det naturligt og med glæde. Mere udfordrende er det, når barnet har nogle stærke reaktioner.

Reaktionerne kan fx være:

- At barnet bliver mere uroligt, bliver vildere, bliver udadreagerende, mister koncentrationen omkring leg, ødelægger ting, udviser vrede og kan have svært ved at sove.
- At barnet bliver stille, har brug for tæt voksenkontakt, bliver klynkende, græder og er tryghedssøgende, har svært ved at koncentrere sig om leg, falder i søvn.

Det er vigtigt, at plejeforældre ikke problematiserer barnets reaktion, men står klar til at rumme og sætte ord på barnets følelser efterfølgende.

Det kan være krævende at få barnet hjem efter et samvær. Det er vigtigt, at plejefamilien får hjælp til at håndtere dette. Bed evt. om supervision fra familieplejekonsulenten eller anden fagperson for at få redskaber til, hvordan du hjælper barnet efter samvær.

Barnet skal mødes med rummelighed og forståelse og have lov til at føle det, det føler, og reagere på det. Følelserne skal ikke gemmes væk. Plejefamilien har i denne situation en fantastisk mulighed for at hjælpe barnet til at forstå sig selv. Dette kan gøres ved først at forsøge at forstå barnets følelser. Dernæst må man forsøge at respondere hen-

sigtsmæssigt på følelserne. På den måde vil barnet føle sig set – hvilket vil give det et bedre kendskab til dets eget følelsesliv. Plejefamilien skal lære barnet, at det er helt okay at være ked af det og stille, men det er også okay at være vred og larmende. Gå med barnet hele vejen, og giv det en forsikring om, at du er lige ved siden af. Når barnet mødes i sine følelser, lærer det sig selv at kende.

Hav ikke fokus på, at det er samværet, der skaber uro i barnet, men hav fokus på uroen i barnet, og brug chancen for at hjælpe barnet til at blive stærkere. Hjælp barnet med at trække vejret igen, både psykisk og fysisk.

»Hvis barnet er et problem, er det, fordi barnet har et problem.«

»Barnet er ikke problemet! Barnets problem er problemet.«

Vær opmærksom på, hvordan du selv reagerer, og hvor dit fokus ligger, når barnet kommer fra samvær. Nogle gange kommer plejeforældre til at fokusere mere på problemerne end på barnet, hvilket er forståeligt, da man ønsker det bedste for barnet. Min mand sagde på et tidspunkt til mig: »Du kigger efter problemer, Jytte. Det er, som om der helst skal være noget galt, når barnet kommer tilbage fra sin mor.« Dette er en uhensigtsmæssig måde at reagere på og ikke en hjælp til barnet.

Hvordan kan man hjælpe barnet, når det er vredt og uroligt?

Efter et samvær kan nogle børn være vrede og urolige. Brug evt. naturen; gå en tur i skoven eller ved vandet. Lad barnet slå med en kæp på træstammer, eller lad barnet smide store sten i vandet. Lad det på den måde få lov til at få vreden ud af kroppen. Lad evt. også barnet råbe højt. Brug al den tid, barnet har brug for. På den måde får barnet mulighed for at afreagere og falde på plads i sin krop. Sæt ord på, hvad barnet mærker. Snak om følelserne i kroppen. Vær åben, når barnet

fortæller, vær nysgerrig og ikke dømmende. Fremhæv det gode, som barnet har oplevet med sin mor og far.

Det kan fx være:

- Barnet fortæller, at far har spillet fodbold med ham i dag. Du kan sige: »Hvor hyggeligt, at far spiller bold med dig.«
- Barnet viser en tegning, som hun har fået af sin mor. Du kan sige: »Hvor dejligt, at mor har tegnet en tegning til dig. Den tegning kan vi hænge op på opslagstavlen eller inde på dit værelse – hvor synes du den skal hænge?«
- Barnet har fået en gave af sin far. Du kan sige: »Hvor er du heldig, du har fået en gave af din far.«
- Barnet fortæller, at hun har fået sin yndlingsis af sin mor. Du kan sige: »Hvor er du bare heldig, at mor købte en is til dig, og så endda den is, som du allerbedst kan lide.«
- Hvis barnet udtrykker, at mor og far er dumme, så sig ikke: »Det synes jeg også.« For så har I ikke mere at snakke om. Samtalen er slut. Vær i stedet nysgerrig, og vær som et spejl, du holder op foran barnet:

Du kan sige:
»Du siger, mor er dum, hmm … mor er dum… hmmm.«

Forsæt
»Hvad betyder det at være dum?«
»Kender du andre, der er dumme?«
»Er jeg også dum engang imellem?«
»Er du dum engang imellem?«
»Skal vi prøve at lege dumme?«
»Hvordan ser man ud, når man er dum?«
»Hvilken farve bruger man for at vise, at noget er DUMT?«
»Hvilke farve har en dum person?«

På den måde får du stille og roligt »luften« ud af ballonen. Barnet kan trække vejret roligere, det falder bedre på plads i sin hjerne, får styr på sin uro og finder balance i sin krop igen.

Ved at respektere og rumme barnets følelser, kan barnet begynde at mærke og kende sine egne følelser, og du kan begynde at lære barnet at tackle de svære følelser på en alderssvarende og hensigtsmæssig måde.

På den måde får barnet redskaber til at forstå vreden, raseriet, tristheden, sorgen og savnet. Hvilket er vigtige redskaber i barndommen, men også i ungdommen, og når barnet bliver voksent.

Du skal ikke lede efter facit, rigtig og forkert. Det handler ikke om, hvorvidt samværet har været godt eller dårligt. Det vigtige er, at du er sammen med barnet, at du er barnets vigtige voksen, der kan tåle barnets reaktioner uden at skulle fikse dem. Vi skal have barnets sind på sinde.

Hvordan kan man hjælpe barnet, når det er stille og ked af det?

Modsat kan barnet efter et samvær være trist og ked af det. Sørg for, at du har god tid lige efter et samvær. Afstem med barnet, om det har brug for at være tæt på dig, eller om det har brug for fred og ro. Vis, at du ser barnet og forstår det. Brug evt. naturen, eller sæt dig stille ned, og vær sammen med barnet. Put evt. et tæppe omkring barnet. Træk vejret dybt ned i maven og ånd ud, prøv at være som et spejl for barnet. Hvis barnet græder, så lad barnet græde. Hvis det hulker, så lad det hulke. Hold blot om barnet, og sid stille, bliv hos barnet. Stryg barnet over håret eller på ryggen, på armen, eller hvad der falder dig naturligt ind. Sig ikke: »Åh, hvor er det en skam for dig.« Sig heller ikke: »Jeg forstår godt, du er ked af det.« For så lukker du muligheden for at få en samtale med barnet.

I stedet kan du sige:

»Jeg kan se, at dine tårer kommer ud af dine øjne.«
»Jeg kan høre, at du græder.«
»Jeg sidder lige her sammen med dig.«
»Jeg passer på dig.«

Forsæt:
»Hmm… du græder.«
»Hmm… du er ked af det.«
»Det er helt okay at være ked af det og græde.«

Lad barnet græde, og undgå i første omgang at aflede med slik, kage, leg m.m. Øv dig i at rumme følelsen og respektere barnets følelse. Det er okay at være ked af det, som det er okay at være vred og sur. Vær lydhør og åben for, hvis barnet siger noget til dig.

Barnet siger fx: »Jeg savner min mor, jeg vil have min mor.« Pas da på, at du ikke går i forsvar, og sig ikke: »Jamen, nu er du her, og nu har du mig. Du ser din mor i næste uge.«

Vær åben. Vær nysgerrig, og lev dig ind i følelsen.

Sig fx.:
»Hmm… du savner mor.«
»Din mor elsker dig helt op til stjernerne.«
»Selvom dig og mor ikke er sammen, er du i din mors tanker.«
»Du bor i hendes hjerte, hun bærer dig med overalt.«
»Dig og mor – du er din mors pige.«

Hvis du har et billede af barnets mor, så lad barnet se det og sidde med det, hvis barnet selv ønsker det. Og snak om alt det gode, der er at sige om mor. Måske har barnet lyst til at tegne en tegning eller skrive et brev til mor. Eller måske lave en ting til mor og pakke det ind og give som gave i forbindelse med næste møde. En gave er et symbol på: »Jeg

ser dig.« Ved at give en gave spredes glæde, og man viser anerkendelse og respekt. Ved at støtte denne handling er plejeforælderen med til at højne både forældre og barn.

Barnet skal hjælpes til at »finde sig selv igen«. Du skal se det som den fineste mulighed for at arbejde med barnet, når det reagerer. Du skal forsikre barnet om, at det er helt normalt.

Barnet lærer at kende sine følelser

Nogle børn kan være fastlåste i deres følelser og have svært ved at slippe deres vrede eller tristhed. Ifølge bogen: *Børn i risiko*[22] fødes børn ikke med evnen til at regulere egne følelser. De har derfor brug for ydre regulering. Det vil sige voksne, der trøster dem, når de er kede af det, og sætter grænser for deres adfærd. Ofte vil både små og store børn, der kommer i pleje, have mangelfuld erfaring med at regulere følelser, da de ikke har lært det. Processen at lære at regulere egne følelser, kan sammenlignes med et barn, der lærer at cykle med hjælp fra en voksen. Den voksne støtter barnets balance ved brug af en pind, der er sat bag på cyklen. Barnet går fra at have brug for støtten til selv at kunne mestre det. Barnet finder egen »balance« og lærer strategier for, hvordan følelser kan håndteres, så man ikke »vælter«. Som plejeforældre må man have tålmodighed og forstå, at det er en øvelse at lære sine følelser at kende, ligesom det er en øvelse at lære at cykle.

Dette kapitel har haft fokus på, hvordan man som plejeforældre støtter barnet bedst muligt før, under og efter et samvær. Det kan være gavnligt at være opmærksom på egne følelser og reaktioner, når man skal arbejde med sårbare mennesker. Følgende spørgsmål kan give anledning til opmærksomhed herpå:

22 Kvello, 2013

Spørgsmål

- Hvordan udviste du vrede, da du var barn?
- Var det okay at være vred?
- Fik du hjælp af dine forældre, når du var vred? – hvordan?
- Hvordan udviste du, at du var ked af det, da du var barn?
- Var det okay at være ked af det?
- Fik du hjælp af dine forældre, når du var ked af det? – hvordan?
- Er der en følelse hos dig selv, som du ikke bryder dig om at forholde dig til?

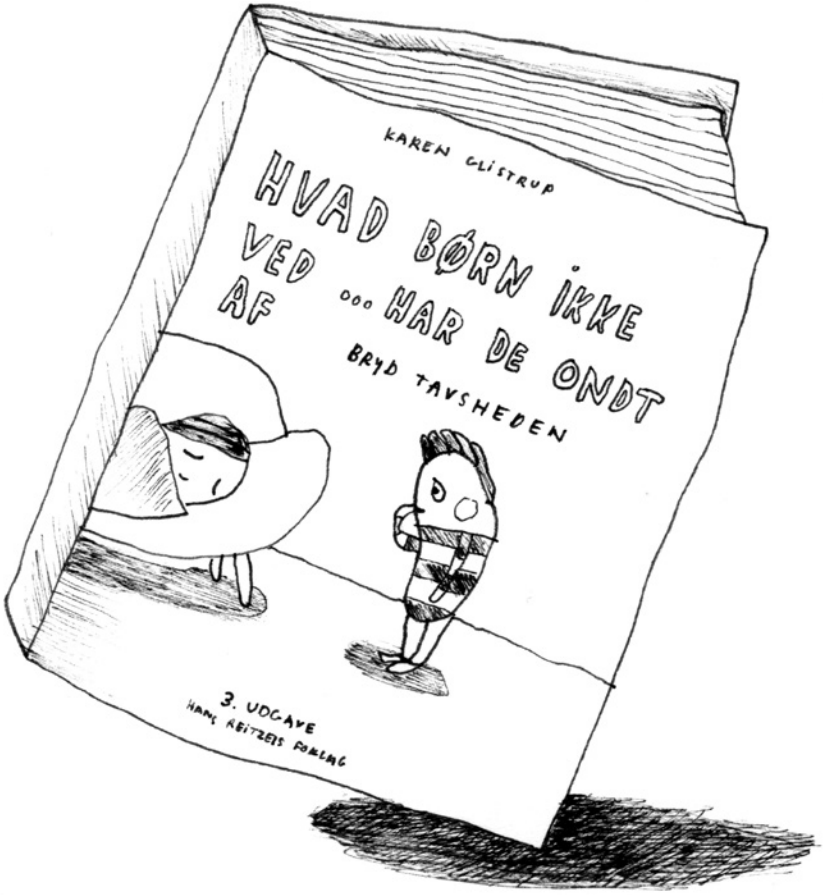
KAREN GLISTRUP
HVAD BØRN IKKE VED OM AF
HAR DE ONDT
BRYD TAVSHEDEN
3. UDGAVE
HANS REITZELS FORLAG

KAPITEL 8

Barnets adfærd

Som plejefamilie siger man ja til at tage et barn ind i familien, fordi barnet har brug for særlig hjælp og støtte. Børn, der anbringes, har været udsat for omsorgssvigt eller mishandling (fysisk eller psykisk). Forældrene har ikke kunnet varetage opgaven at passe på dem eller forstået vigtigheden af at møde barnet i dets behov. Dette har store konsekvenser for barnets udvikling og viser sig ofte i uhensigtsmæssig/umoden adfærd. Denne bog redegør ikke fyldestgørende for begreberne omsorgssvigt og mishandling eller konsekvenserne heraf. Der henvises bagerst i bogen til mere uddybende litteratur herom. Dette kapitel er et forsøg på at tydeliggøre, at omsorgssvigt kræver stor indsigt og forståelse fra den voksnes side, hvilket jeg følgende vil prøve at beskrive.

Børn, der ikke er blevet passet godt nok på, er i risiko for at udvikle uhensigtsmæssige måder at opføre sig på, for dem er mange sociale spilleregler ikke set før og derfor ikke lært.

Disse børn har fx store udfordringer med:

- Hvordan opfører man sig sammen med andre?
- Hvordan sidder man ved et bord?
- Hvordan leger man med andre?
- Hvordan taler man til hinanden?
- Hvordan udviser man følelser; glæde, vrede, sorg osv.

Plejefamilien skal påtage sig det afgørende arbejde med at hjælpe barnet til at kunne aflære gamle mønstre og tilegne sig nye og mere hen-

sigtsmæssige mønstre. Børn, der er besværlige, indelukkede, urolige, konfliktskabende, som svarer igen, slår, råber og ikke hører efter, har brug for forståelse, kærlighed, varme og tid. Disse børn må ikke mødes med skældud og foragt. Et eksempel på uhensigtsmæssig adfærd kunne være, at et plejebarn slår et andet barn. I en sådan situation er det vigtig at være tydelig over for plejebarnet, dog uden at anvende skældud og bebrejdelse. Man må være lydhør og bruge tid på at forstå begge børn og deres opfattelse af situationen. Det er vigtigt, at de begge går fra konflikten som vindere, altså at de har følt sig forstået og rummet. Plejebarnet skal have af vide, at det ikke er okay at slå, men samtidig skal han/hun forsikres om, at vedkommende som person er okay. Barnet skal lære nye strategier, og den voksne i plejefamilien skal være vejviser. Barnet skal lære at vokse op med en tro på, at det er elsket uden krav og betingelser.

Børn med uhensigtsmæssig adfærd skal efterhånden lære de sociale spilleregler at kende, så de ikke udelukkes fra fællesskab med andre mennesker. Men plejefamilien må og kan ikke forvente, at et barn, der kommer fra et hjem med ustabil eller mangelfuld grænsesætning, med det samme kan finde ind i »normale« normer og regler. Barnet har noget med sig, som skal aflæres, før noget nyt kan læres. Evnen til at lære nye strategier afhænger af de omstændigheder, som barnet er vokset op med, samt hvor stærk eller skrøbelig barnets personlighed er. Brug indimellem sætningen for dig selv: »Barnet kan ikke gøre for det.«

Plejefamilien skal passe på barnets sjæl, krop, hjerte, hjerne og personlighed som noget dyrebart. Det handler om at skabe en kærlig kontakt til barnet og forsøge at se bag om den måde, som barnet opfører sig på. Plejeforældre må være lydhøre og lyttende og forsøge at skille barnets opførsel fra barnet, uanset alder.

Ændring af uhensigtsmæssig adfærd er en langsommelig proces, da det kræver tid at forandre gamle mønstre. Der skal måske tages mange »kampe«, hvor der bruges timer på at komme igennem en konflikt.

Enhver »kamp«, der er kæmpet i forståelse og respekt for barnet, giver barnet større og større tillid til sig selv og sin omverden. Det handler ikke om, at voksne får ret og fred, men om at barnet bliver mødt, forstået og guidet. I det følgende vil der være eksempler på, hvordan der skabes en tryg ramme om barnet, der kan give grobund for denne ændring.

Rammer

Uanset barnets alder giver det ro med forudsigelighed og genkendelighed. Sørg for, at dagene har en rytme, og at der er rutiner i dagens gøremål. Forklar, og snak med barnet om reglerne i jeres familie, fx hvordan sidder man ved et bord, hvornår børster man tænder, hvordan/hvornår rydder man op, hvordan taler man med hinanden, sengetider, computer og tv-tider osv.

Plejefamilien er plejebarnets guider. For et barn, der kommer fra utrygge forhold, vil alting måske være skræmmende, irriterende og svært at være i. Men langsomt, dag for dag, vil barnet erfare, at omgivelserne er trygge, gode og til at stole på. I starten kræver det måske, at guiderne er tæt på og omsorgsfuldt tydelige. Langsomt tilegner barnet sig den nye måde at leve på.

Et konkret redskab, der kan bruges, er *Sociale Historier*. Det er en lille historie om en situation, som barnet kan have det svært i. Her bruges den sociale historie til at guide barnet til nye handlemuligheder. Læs mere om dette bl.a. på http://vidensbanken.weebly.com/sociale-historier.html, Vidensbanken Glostrup.

Nærvær

At være nærværende, lydhør og lige ved siden af barnet er ikke nødvendigvis at holde i hånd eller omfavne. Man kan godt være »tæt på« i sin væren sammen med barnet. Barnet skal føle sig set, og man kan røre barnet uden at berøre. Nogle børn er så forslåede af deres liv, at

den tætte kontakt (fx at holde i hånd og holde om) skal vente til barnet er klar til det. Hvordan man mærker og ser, om barnet er klar, kan være vanskeligt at afgøre. Det handler om indlevelse, sansning og forståelse for barnets situation. Dette kan sammenlignes med forfrosne hænder, der holdes direkte ind under den varme hane, hvilket gør frygteligt ondt. Det gør knapt så ondt, når man starter med at tænde for det kolde vand og langsomt får varmet hænderne op igen. Vær nænsom og tålmodig over for barnet.

I arbejdet med sårbare mennesker må man forsøge at have fokus på det positive og ikke det negative. Al hensigtsmæssig adfærd må forstørres, mens negativ adfærd må have mindre fokus. Hold øje med selv den mindste udvikling. En god indstilling til dette arbejde er: »Det, vi giver vores energi, vil gro og vokse.«

Vær opmærksom på, hvis du selv har øje på det negative, stop op, og bed evt. om hjælp fra en fagperson. Det er den voksnes ansvar at hjælpe barnet på vej til en bedre og sundere udvikling. Vær sammen med barnet, når det har det sværest. Vær kærlig, rolig, og vær et efterligningsværdigt forbillede. Hvis du råber, lærer du barnet at råbe, hvis du kritiserer, lærer barnet, at det ikke er god nok, hvis du bruger magt, vil barnet på et eller andet tidspunkt gøre oprør.

Snak med barnet

Børn, der ikke er blevet passet godt nok på; børn, der vokser op med ustabile voksne og uforudsigelighed, er ofte alene med deres tanker og følelser. De får en svag fornemmelse for eget og andres følelsesliv. Mange børn fortrænger det, der er sket, så når de bliver spurgt om, hvordan de har det, kan svaret sagtens være: »Jeg har det godt.« Dette også selvom barnet kæmper med svære følelser. Denne strategi har virket, mens de boede derhjemme, og det virker måske også i plejefamilien. Men vær opmærksom – for et barn kan være uroligt og bange for mange ting. Barnet kan føle ansvar for en syg mor eller føle, at det skal

passe på den far, der drikker for meget. Barnet kan savne sine søskende og andre i dets familie og venner og bekendte. Det kan være bange for, at nogle eller det selv dør. Snak med barnet, og skab mulighed for, at barnet kan åbne sig. Vær nysgerrig. Hjælp barnet med at snakke om det svære og måske skamfulde.

Skab mulighed for, at barnet kan føle sig sikker i, at det ikke er alene. Plejefamilien må i ord og handling være der for barnet, både når barnet er glad, men også når barnet har det svært. Hjælp barnet til at sætte ord på sit liv. Barnet har mange triste historier med i sin rygsæk. Hjælp barnet til at se på de triste historier, men hjælp også barnet til at få øje på de gode historier både i sin egen familie og i plejefamilien.

Nogle børn kan være så skadet af deres opvækst, at det som plejefamilie er vanskeligt at hjælpe barnet. Sørg for at finde den rigtige hjælp til barnet, fx terapeuter og psykologer.

Hvordan vi mødes af vores omverden, har afgørende betydning for vores adfærd. Nedenstående spørgsmål kan give anledning til eftertanke omkring, hvordan du er blevet mødt i dit liv.

Spørgsmål

- Hvordan var dine forældre opmærksomme på dig? Hvad gav de fokus?
- Husker du en situation, hvor de viste, at de var stolte af dig?
- Husker du en situation, hvor du blev nedgjort?
- Hvad gjorde du, når/hvis du følte, at du ikke blev forstået af de voksne?

KAPITEL 9

Inddrag forældrene

Mange forældre føler sig ofte »sat ud af spillet« og udenfor i de beslutninger, der tages omkring barnet. De efterspørger flere hverdagsinformationer og billeder af deres barn. Forældrene føler sig magtesløse og udsat for dårlig behandling, når de fx ikke får lov til at være med til at arrangere »de store begivenheder«, som kan være en 10 års fødselsdag, konfirmation m.m. Forældre udtrykker ønske om at blive indkaldt til forældremøder og få informationer fra børnenes skoler. De ønsker at komme på besøg og se barnets værelse og liv i plejefamilien engang imellem.

> **Forældrecitat**
>
> En mor hører ved et besøg, at plejefamiliens datter kalder hendes pige (plejebarnet) for søster. Det sårer, og moderen siger: »*Er de ude på at tage mit barn?*«
> »*Jeg kan ikke hamle op med så dyre gaver som plejefamilien.*«
> En mor ser sit barn på plejemors Facebook og siger: »*Det er ikke okay, for jeg er ikke blevet spurgt.*«
> »*Jeg bliver ked af det, når jeg hører mit barn sige ›mor‹ til plejemor.*«
> En mor ser, at hendes barn har fået nye flotte støvler og siger: »*Jamen, jeg havde jo et par støvler derhjemme.*«

Disse citater peger i retning af, at nogle forældre med børn i pleje ikke føler sig inddraget, når der tages beslutninger om barnet. Plejeforældre må øve sig i at *lytte* med øjne og øre. Lytte til, hvad forældrene har at sige, og observere, hvad deres kropsprog, blikke m.m. viser. Kort sagt være lydhør.

Lydhør er at være imødekommende og positiv. Lydhørhed er at være opmærksom, velvillig og god til at opfange små nuancer og signaler. Forældre har brug for, at vi lytter mere, end vi taler. Det er vigtigt at give forældrene mulighed for at fortælle om deres ønsker og følelser. Det er ikke muligt, at alle forældres ønsker kan imødekommes, men det er muligt at lytte og prøve at forstå. Plejefamilien har ikke svar og løsningsmuligheder i alle situationer, men må bevare roen og love at tænke over og handle på det, forældrene fortæller og ønsker.

En samtale er næsten altid god, når vi gør os umage for at lytte til hinanden. Hvilket betyder, at vi ikke har negative forventninger til hinandens meninger, at vi ikke har en skjult dagsorden, og at vi ikke er fordomsfulde.

»Hvad ville jeg ønske, hvis jeg var i hendes sko?« Når man stiller sig selv det spørgsmål, så forsøger man at se, hvad den anden behøver.

Følgende er konkrete anbefalinger til, hvad man kan gøre for at imødekomme forældrene:

- Husk mors dag og fars dag. Lad barnet evt. tegne en tegning, sende et kort, send evt. blomster.
- Husk mors og fars fødselsdage og andre mærkedage.
- Lad barnet evt. tegne en tegning, eller lav noget kreativt, og lad barnet pakke gaven ind. Send gaver, fødselsdagskort, SMS eller ring.
- Send julehilsen i december, lav evt. en adventskalender med billeder af barnet. Vær kreativ med barnet, lav en julegave til mor og far (og til andre vigtige i barnets netværk), eller hjælp barnet med at købe julegaver.
- Lad forældrene fejre barnets fødselsdage, eller inviter dem til jer.
- Hvis barnet har samvær alene med mor og far, gør det naturligt fra starten, at barnet kan fejre jul med sine forældre – og allerbedst juleaften.
- Lav nogle traditioner, hvor I inviterer mor og far hjem til jer. Lav evt.

et sommerarrangement med hygge i haven. Og et vinterarrangement, hvor I evt. henter juletræet, bager småkager, laver juledekorationer eller klipper julepynt.
- Bag boller sammen med barnet, og send det med barnet, når det skal på samvær.
- Husk at kontakte mor og far, hvis der sker noget med barnet. Fx hvis barnet skal på skadestuen eller får en børnesygdom. Informér om stort og småt.
- Snak med mor og far om indkøb af fx tøj til barnet. Snak om, hvad de kunne tænke sig, at barnet skal have på af tøj (hvilken stil).
- Måske kan mor og far være med til at bestemme nogle ting, der skal være på barnets værelse.
- Sig ja til en kop kaffe engang imellem, hvis forældrene inviterer jer indenfor.
- Tag imod gaver fra mor og far og respekter de gaver, som mor og far giver barnet, sørg for, at gaven får en plads i jeres hjem eller på barnets værelse.
- Tænk på at glæde barnets mor og far, som du glæder andre, du holder af. Vær opfindsom og kreativ.

I dette kapitel beskrives vigtigheden af at kunne lytte til et andet menneske. Følgende spørgsmål er tænkt som inspiration til at øve sig på dette.

Spørgsmål

- Hvad sker der i dig, når et andet mennesker lytter til dig?
- Har du oplevet en situation, hvor du ikke har været inddraget i en vigtig beslutning, og hvad gjorde det ved dig?

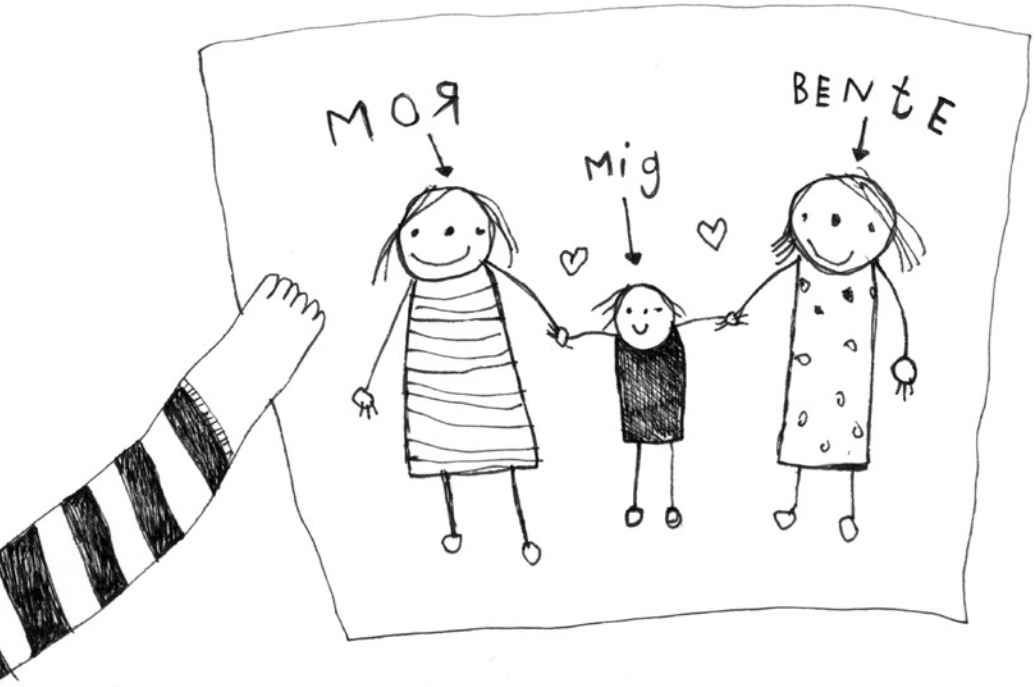
MOR
Mig
BENTE

KAPITEL 10

Begreberne mor og far

Når en familie får et barn i pleje og skal tage sig af det som forældre, kan det føles naturligt at lade sig kalde mor og far. Det, at plejeforældre kalder sig for mor og far, er ofte problematisk for forældre, men kan også være det for barnet. Problematikken er kendt af sagsbehandlere, familieplejekonsulenter, plejeforældre og forældre, og emnet er sårbart. Nedenstående følger en beskrivelse af, hvorfor nogle plejefamilier vælger at kalde sig mor og far – og andre ikke gør det.

Hvorfor nogle kalder sig for mor og far

Plejebarnet kommer måske ind i en familie med flere børn. Plejebarnet hører plejefamiliens egne børn sige mor og far til deres forældre. Det føles derfor naturligt, når plejebarnet også begynder at sige mor og far til plejeforældrene. Nogle mener, at det er synd for barnet, hvis det ikke må sige mor og far til plejeforældrene, når familiens egne børn gør det. Man mener, at barnet derved ikke kan føle, at det hører ligeså meget til i familien. Nogle plejebørn giver selv udtryk for, at de gerne vil sige mor og far til plejeforældrene. Man mener måske også, at det er nemmere for det anbragte barn, at det ikke hele tiden skal forklare sig, når det kommer i børnehave, i skole, går til fritidsaktiviteter eller i mødet med venner.

Eksempler på, når plejeforældre kalder sig for mor og far

Eksempel 1

Laura er en 5-årig pige, der til dagligt bor hos sin plejefamilie, hun er sammen med sine forældre på samvær i 2 timer hver anden uge. De mødes i et samværshus, hvor der er en samværskonsulent til stede.

Laura sidder sammen med mor ved bordet og skriver MOR med flotte og skæve bogstaver.

Lauras mor udtrykker stor glæde og begejstring over sin datters bedrift. Hun smiler til hende og siger: »Nej, hvor er det flot, at du kan skrive mor.«

Laura kigger op på sin mor og siger lidt surt: »Det er ikke dig, jeg har skrevet, det er min mor« (altså plejemor)!

Lauras mor kan ikke skjule, at hun bliver ked af det, og hun siger med trist stemme: »Jamen, det er jo mig, der er din mor.«

Moren rejser sig og går væk for at skjule, at hun græder. Laura bliver urolig og smider med papir og tuscher.

Eksempel 2

Nikolaj er en 4-årig dreng, der har været i plejefamilie, siden han blev født, og som ser sin mor hver 14. dag i 4 timer. Han har samvær hos mor med en samværskonsulent.

Nikolaj sidder på skødet af sin mor og kigger i et fotoalbum. Han peger på billederne, og mor fortæller ham, hvem de forskellige personer er.

Der er et billede af Nikolajs far (han ser ikke sin far), og mor siger: »Det er din far.«

Nikolaj protesterer højlydt og siger: »Esben (plejefar) er min far.« Nikolajs mor gentager, at manden på billedet er Nikolajs far, og drengen protesterer igen.

Nikolajs mor opgiver og bladrer videre i fotoalbummet. Nikolaj bliver urolig, hopper ned fra mor og har svært ved at komme i gang med en leg.

Plejefamilien kalder sig til dagligt for mor og far. Plejemoren giver udtryk for, at det er problematisk, at Nikolaj ser billeder af sin »rigtige« far, og at der bliver snakket om ham. Hun siger, at det forvirrer Nikolaj, og at han bliver vred og umulig.

I ovenstående eksempler ses det, at begge børn kommer i et dilemma, når de er sammen med deres forældre, fordi der er »rod« i forældrebegreberne. Når plejeforældre kalder sig mor og far, risikerer man at give barnet følelsen af at være forkert, når det er sammen med, tænker på eller snakker om sine forældre. Barnet får måske den opfattelse, at det er mere rigtigt, når det er sammen med plejefamilien og er i deres verden.

Begrundelser for ikke at lade sig kalde mor og far

Barnet får ikke en ny mor eller far, når det kommer i plejefamilie. Barnet har sin egen mor og far.

Der skal ikke skabes tvivl om, hvem der er den »rigtige« mor og far. Ved at fastholde, at mor er mor, far er far, og plejefamilien er deres navne, holder vi os til barnets virkelighed, hvilket skaber tydelighed og sammenhæng for barnet. Nogle løser dilemmaet ved at sige mor eller far, efterfulgt af navnet på den, man er sammen med eller snakker om. Det være sig mor eller plejemor, far eller plejefar. Så barnet siger fx. »mor-Hanne« til sin mor, og »mor-Bente« til sin plejemor. Nogle børn har aftaler med deres plejeforældre om, at de må kalde dem for mor og far på skole eller uddannelsessted, men at de ellers ikke gør det.

Eksempel på, når plejeforældre ikke kalder sig for mor og far

Line på 3 år bor i plejefamilie. Plejeforældrene er fra anbringelsens start enige om, at det vil være forkert at kalde sig for mor og far. Beslutningen tager de selv, de har hverken snakket med familieplejekonsulenten eller barnets mor om det. De snakker med deres egne børn om, hvordan de kan være med til at hjælpe Line, så hun lærer at kalde plejeforældrene ved deres navne.

Aftalen med egne børn er, at når de selv skal i kontakt med deres forældre, må de sige mor og far. Men når Line skal i kontakt med plejeforældrene, skal hun hjælpes til at kalde plejeforældrene deres navne. Derudover omtaler plejefamilien Lines mor som »mor«. Lines far er ukendt.

Hvis Line kommer til at sige mor og far til plejeforældrene, bliver hun guidet både af plejeforældrene og af egne børn, men ikke med en løftet pegefinger. Blot bliver der gentaget plejemors/fars navne med glad stemme.

I leg kalder plejeforældrene sig for mor og far, og det stopper, når legen er færdig.

Det, at titlerne fastholdtes, er ikke problematisk for hverken plejefamiliens egne børn eller Line.

Ovenstående er et eksempel på, at det betyder noget at have tænkt over, hvilken titel plejeforældrene skal have til barnet. Fra før Line fik sprog, var det naturligt, at plejeforældrene blev kaldt deres navne og mor forblev mor.

Overvej, hvad du vil vælge

Der findes ikke nogen entydig løsning på dilemmaet om, hvorvidt man skal kalde sig mor og far eller lade være. Dog vil jeg mene, at man bør tage aktivt stilling til dette dilemma tidligt i anbringelsen. Vælger I at kalde jer for mor og far, må det være med en velovervejet begrundelse, som er taget i respekt og i samarbejde med barnets forældre.

Mange forældre udtrykker stor frustration, når plejeforældre kalder sig mor og far.

> **Forældrecitat**
>
> »Mit barn er begyndt at sige mor til plejemor, men det er jo mig, der er mor.«
>
> »Det er, som om de tager mit barn fra mig.«
>
> »Jeg er så ked af, at plejemor lader mit barn kalde sig for mor.«

Nogle vil mene, at det er forældrene, der har noget, de skal acceptere, forholde sig til og lære. Men ud fra min personlige erfaring som plejeforælder, samværskonsulent og støtteperson vil jeg sige, at det har sagsbehandlere, familieplejekonsulenter og plejefamilier også.

Jeg vil gerne anbefale, at du som plejemor og -far lader være med at kalde dig for mor og far, fordi:

- Det forvirrer barnet.
- I sårer forældrene. Barnets forældre føler sig »trådt på«, de bliver diskvalificerede endnu engang. Først får de fjernet deres barn »frivilligt« eller tvunget, og derefter mister de forældretitlen.
- I giver barnet en ekstra byrde at bære, fordi barnet nu skal stå på mål over for sine egne forældre. For de fleste forældre giver ikke op, men kæmper og inddrager desværre ofte barnet i konflikten.

Man kan sammenligne dette dilemma med skilsmissebørn og deres forældre. Oftest fungerer det bedst, at mor bliver ved med at hedde mor, og at far hedder far, også selvom der kommer nye kærester eller ægtefæller til. Når far får en ny kone eller mor får en ny mand, får børnene ikke nye forældre. Det udvider familien, og nye vigtige voksne kommer ind i barnets liv. Det nemmeste for alle parter er at forholde sig til virkeligheden. Denne virkelighed skal vi hjælpe barnet med at være i.

Som tidligere nævnt lader nogle plejefamilier måske barnet kalde sig mor og far ud fra et misforstået hensyn. Derved tror man måske, barnet skånes, og har den opfattelse, at det er synd for barnet, hvis det ikke får lov. Hvis barnet giver udtryk for at have lyst til at kalde dig for mor/far, må du forklare sammenhængen for barnet. Denne samtale kan være tilbagevendende og svær, men er nødvendig for at skabe sammenhæng i barnets liv.

Forestil dig, at du har haft et 5-årigt plejebarn boende i et ½ år, som nu begynder at kalde dig for mor. Du bliver stolt og glad over det, for det viser tilknytning. Eller forstil dig, at du sidder med dit lille 8 måneder gamle plejebarn og tænker: »bare det var mit barn«, og du får lyst til at være dets mor og lyst til at kalde dig mor. I disse to eksempler ville det være naturligt at komme til at kalde sig for mor og far. Men overvej, hvorfor du vil gøre det, og overvej, hvad der er bedst for barnet.

Du bliver barnets meget vigtige og altafgørende voksen. Plejefamilien bærer barnet og dets historie. Du er med til at give barnet tro på sig selv, så det får håb og drømme for sin fremtid. Fortæl, og vis barnet, hvor højt du elsker det; fortæl, hvor glad du er for, at barnet netop er kommet til jer; fortæl, at du er taknemmelig for, at barnets mor og far har givet jer lov til at hjælpe med at passe på barnet. Giv barnet en forsikring om din kærlighed, hold om og hold af. Fortæl, at du kan lide barnets forældre. Fortæl, at jeres familie er blevet endnu rigere, ved at barnet er kommet ind i jeres familie. Familier er mangfoldige og

forskellige af størrelse og sammensætning. Vis barnet, at det har en betydning.

Kærligheden og tilknytningen er ikke betinget af, at du kaldes mor/far, men skabes af den kontakt, du har til barnet. Det er et sårbart og svært emne, der særligt gør ondt på barnets forældre. Vejen frem må være dialog, og at begge parter er villige til at lytte til hinanden. Forældre og plejeforældre må bøje sig mod hinanden. Plejefamilien må forsøge at bøje sig lidt dybere i respekt for både barn og forældre.

Overvejelser omkring dit forhold til forældrebegreberne kan være gavnlige at arbejde med både før og under en anbringelse. Nedenstående spørgsmål giver anledning hertil.

Spørgsmål

- Hvad betyder begrebet mor for dig?
- Hvad betyder begrebet far for dig?
- Har du oplevet at kalde en anden kvinde end din mor for mor?
- Har du oplevet at kalde en anden mand end din far for far?
- Hvad tænkte du dengang?
- Hvad tænker du nu?

KAPITEL 11

Hjemgivelse

Ved en anbringelses start og løbende gennem anbringelsen udarbejdes der af kommunen en handleplan. I denne fremgår bl.a. formålet for anbringelsen, og hvor længe kommunen forventer, at barnet skal være anbragt. Varigheden af et barns anbringelse revurderes altså løbende og kan ændres afhængig af forældrenes livssituation. Hvis barnets mor/far får styr på deres liv og udfordringer, kan der arbejdes på en hjemgivelse. Hjemgivelsesprocessen kan være svær, da både barn, forældre og plejefamilie skal vænne sig til en ny situation. Ligesom ved anbringelsens begyndelse må man være nænsom, da barnets tilknytning endnu engang udfordres. Det er vigtigt, at både forældre og plejeforældre får hjælp til at håndtere hjemgivelsen og samarbejder omkring barnet. Supervision er afgørende, da der er mange mennesker og følelser på spil.

Plejefamilien skal forholde sig til at skulle give slip på det daglige samvær med og ansvar for barnet. Desuden har plejefamilien en væsentlig rolle i barnets forståelse af hjemgivelsen, således at der ikke er fokus på savnet. Det handler om at få sendt barnet styrket afsted med en tro på sig selv og sin fremtid. Inger Thorman, psykolog og socialpædagog, har sagt, at et barn godt kan klare svære skift, hvis de voksne omkring barnet formår at forklare og snakke med barnet om, hvad der skal ske.

»Selv professionelle, garvede socialarbejdere, mennesker, der egentlig godt ved, hvad de skal gøre, glemmer, at selv små børn er følelsesfulde, tænkende væsener, som naturligvis skal have sat ord på, hvad det er, der er sket, hvad der sker lige nu, og hvad der vil ske.«[23]

23 Thormann I, 1998

Eksempel på hjemgivelse

På et handleplansmøde fik en plejefamilie besked om, at man ville begynde at arbejde på en hjemgivelse. Plejebarnet, Laura, var 4 år og havde boet i plejefamilien, siden hun var spæd. Kommunen forventede, at hun skulle flytte hjem til sine forældre året efter.

Året op til hjemgivelsen var Laura på weekend og ferier af en uges varighed hos sine forældre. På den måde fik hun større og større kendskab til livet derhjemme, forældrenes netværk og deres dagligdag.

Plejefamilien brugte en illustration med tilhørende sang til at forklare Laura, at hun skulle flytte, og at de stadig skulle ses. (Se side 92).

Dagen før flytningen blev der holdt en afskedsfest, hvor Laura fik gaver og en bog med billeder af livet hos plejefamilien samt afskedsbreve og tegninger. Hun fik en video med optagelser af hverdagen, af legestue og gymnastikhold, hvor hun havde deltaget ugentligt, og hvor hun havde venner. Der blev tændt et lys for Laura, og de fortalte hende, at de elskede hende, og at de ønskede hende alt det bedste. Gennem det efterfølgende år kom Laura tilbage til plejefamilien i aflastning hver anden weekend og på enkelte ferier, for på den måde langsomt at give slip på plejefamilien og livet, som hun kendte der.

Det var et krævende år med sorg og svære følelser – både for plejefamilien og for Laura. De savnede hinanden, og når Laura kom på weekend, var det i starten forbundet med svære følelser og spørgsmål som: »Hvorfor må jeg ikke bo hos jer mere?« – »Jeg vil hellere bo hos jer.« Hun græd meget og udviste vrede.

Plejefamilien sørgede for at have blik for det svære, bl.a. ved at lave en »dumme-og-skælde-ud-kasse«, som det var helt i orden at sparke til eller slå på med en kæp, og de var ikke krævende i kontakten, når Laura afviste dem. De sørgede samtidig for, at weekenderne skulle være hyggelige og rolige.

Tiden gik, og efterhånden knyttede Laura sig mere og mere til sine forældre og den hverdag, hun havde der.

I dag er Laura voksen, og plejefamilien er venner med hende og hendes forældre. De husker hinandens fødselsdage, er med til mærkedage og besøger hinanden.

Ovenstående eksempel illustrerer, hvordan en plejefamilie har en vigtig rolle også i hjemgivelsen af barnet. Dels ved at forberede barnet på, hvad der skal ske, dels i at rumme barnet og dets svære følelser og i at holde kontakten efterfølgende.

Desværre er der ingen garantier eller lovgivning, der sikrer, at plejeforældre og barn fortsat kan holde forbindelsen. Men forhåbentlig er det muligt i de fleste børns tilfælde, så den tilknytning, der er skabt, og den tillid, som er mellem barn og plejefamilie, ikke brydes. Plejefamilien er nu den historie, som barnet skal have lov til at mindes og forhåbentlig bevare, hvilket nu er forældrenes opgave at have blik for.

Som plejefamilie skal man forholde sig til, at man måske på et tidspunkt skal hjemgive plejebarnet. Dette er en stor følelsesmæssig belastning, og hvis det bliver aktuelt, må man bede om hjælp til både sig selv og sine børn.

Nedenstående spørgsmål kan måske give dig en fornemmelse af, hvad du selv tænker i forbindelse med at skulle tage afsked.

Spørgsmål

- Har du mistet én, du har holdt af?
- Hvordan reagerede du?
- Delte du din sorg med nogen?
- Hvordan havde du det dengang og nu?

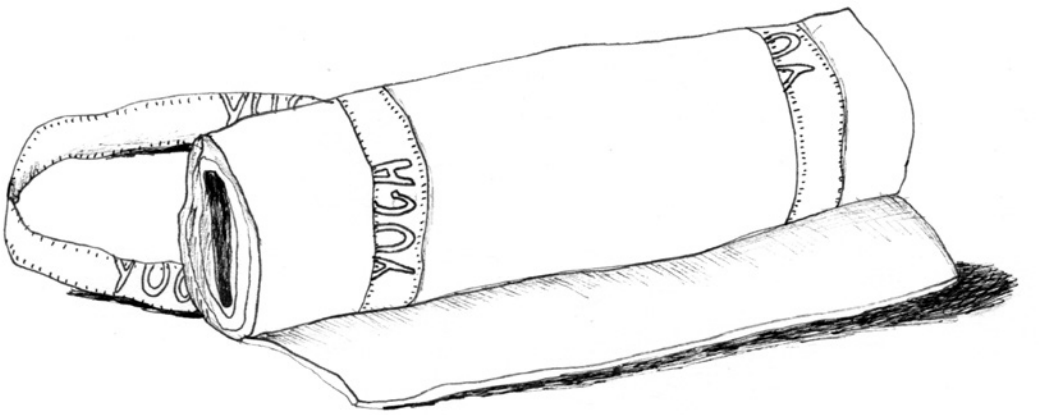
YUCH

KAPITEL 12

Egenomsorg

At være plejefamilie kan i perioder være forbundet med et stort pres, derfor er det vigtigt at være bevidst om at passe på sig selv og hinanden. Plejeforældre yder meget, og det er altafgørende, at man har balance i sit eget liv. Husk at skabe rum til dig selv og egne interesser, så tanker, samtaler og handlinger ikke kun handler om plejebarnet. Dette kan illustreres som med iltmaskerne i et fly, hvor man skal hjælpe sig selv først, før man hjælper andre.

Sørg for at have hobbyer og interesser, som fylder dig med inspiration og energi. Forsæt med at dyrke fritidsinteresser, fx jagt, fiskeri, gymnastik, yoga, sang, madlavning, fitness, fodbold, håndbold o.lign.

Plejefamilien skal være opmærksom på, at fokusset på plejebarnet ikke bliver dominerende i forhold til ens eget liv. Sker dette, er der risiko for, at plejebarnet fastholdes i en usund afhængighed af måske især plejemor og får sværere ved at udvikle sig selvstændigt. Det er vigtigt og gavnligt, at barnet præsenteres for hverdagsliv med arbejde og fritidsinteresser og ser, at livet er mangfoldigt og spændende.

Som i alt arbejde er det vigtigt, at man er opmærksom på det pres, man udsættes for. Som plejefamilie har man ansvar i døgnets 24 timer, og det involverer hele ens familie- og hverdagsliv på godt og ondt. Det vil være uundgåeligt, at en plejefamilie føler sig presset indimellem. Det er derfor vigtig at kunne sige *stop* og bede om *hjælp* løbende, da det er dig selv, din ægtefælle, jeres børn, plejebarnet og dets forældre, det handler om.

I det følgende vil der være eksempler på, hvordan I kan hjælpe hinanden med at bevare overskuddet og arbejdsglæden som plejefamilie.

- Tage alene på weekend med sin ægtefælle
- Gå i biografen eller teater
- Se en god film i fjernsynet
- Sørge for, at »nogle søde voksne« vil passe egne børn og plejebarn
- Prioritér egne børn og deres behov
- Gå en skovtur eller en tur ved stranden
- Lyt til musik, du kan lide
- Cykel eller løb en tur
- Tag et karbad eller et fodbad
- Planlæg en skitur eller badeferie
- Tag på café eller til dans
- Dyrk sport
- Vær sammen med venner og familie
- Sæt dig i sofaen med et blad eller en god bog
- Læs avisen
- Gå tidligt i seng, få en god nats søvn
- Lav dejlig mad
- Tag på fisketur eller jagt
- Skab plads til god og dejlig sex
- Lav ingenting
- Søg psykologhjælp
- Bed om supervision

Følgende spørgsmål kan hjælpe til at sætte fokus på, hvad der giver dig overskud i din hverdag, og om du måske skal omprioritere noget af din tid.

Spørgsmål

- Hvad giver dig energi i hverdagen?
- Har du tid nok for dig selv?
- Har du tid nok sammen med din ægtefælle?
- Har du tid nok sammen med dine børn?
- Hvad gør dig glad?

Sangen om de to huse

Nu tegner jeg et hus

Af Minna Winkler

1. Nu tegner jeg et hus,
i huset der bor jeg.
Jeg sidder i mit vindu'
og kigger ud til dig.

2. Så tegner jeg et hus,
i huset der bor du.
Jeg tror, jeg kommer over
og leget, med dig nu.

3. Så tegner jeg to streger,
det er den store vej
fra mit hus hen til dit hus,
en vej fra mig til dig.

4. Jeg løber hen ad vejen
og banker på hos dig.
I morgen kan du komme
og banke på hos mig.[24]

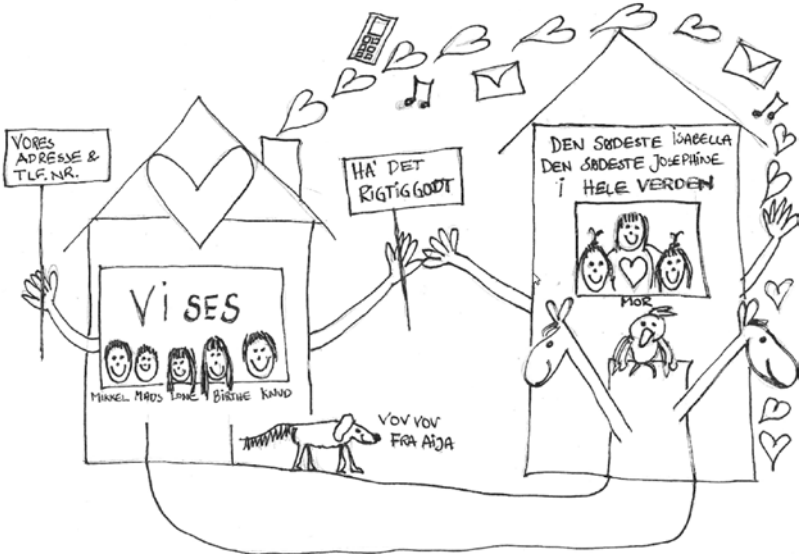

24 Stevens & Oberborbeck, 2010

Broen

Tænk, hvis alle os, der er omkring barnet, kunne få tid til
at mødes og snakke med hinanden.
Tænk, hvis vi lyttede mere til barnet, lyttede mere
med hjertet end med forstanden.
Tænk om barnet, der bliver flyttet væk fra sin mor og far,
altid må blive rummet og forstået med den historie, det har.

Barnet har bedsteforældre, mostre og onkler, det mister,
familiebåndet med ét slag bare brister.
Barnets forældre står magtesløse og ser,
og barnet, de elsker, *føles ikke som deres* mer'.

Tænk, om far altid var far, og mor altid var mor,
også selvom de ikke lever op til det, de selv og vi – *håber og tror*.
Tænk, om der var plads til barnets forældre
i den nye familie, i tanker og ord:
et billede, et brev, et besøg, milde øjne, et smil – og barnet gror.

Tænk, om barnet mødte voksne, der ville stå stille.
Tænk, om barnets historie fulgte med, helt fra det var lille.
Tænk, om barnet kunne vokse op med et håb og en tro
på, at der mellem to familier faktisk kan bygges en rigtig stærk bro.

En bro, der kan bære i dage med storm og med blæst,
en bro, hvor det ikke handler om, hvem der er bedst.
Tænk, om barnet i livet kunne gå frit frem og tilbage
og vide sig elsket og værdifuld alle dage.

Af Jytte Jakobsen, 2008

Forslag til videre læsning

Thormann, I. (2009). *De voksne børn – om omsorgssvigt og resiliens*. (1. udg). København: Hans Reitzels Forlag.

Thormann, I & Guldberg C. (2011) *Den nænsomme anbringelse*. (3. udg). København: Hans Reitzels Forlag.

Ravnkilde, L. (2015) *Et stort hjerte er ikke nok. Om plejefamiliens arbejde*. (1. udg). Danmark: Ravensource.

Glistrup, K. (2011) *Snak om angst og depression… med børn og voksne i alle aldre*. (1. udg). Grenaa: Psykinfo Forlaget.

Glistrup, K. (2015). *Indeni mig… og i andre. En bog om børn og følelser.* (1. udg). Gyldendal

Nielsen, V. & Thue, S. & Wegler, B. (2007) *Min historie – grundbog for plejeforældre og forældre*. (1. udg) Hillerød: Døgnplejeformidlingen.

Se filmen:
Inderst inde (2015) FantasyFilm. Produceret af Pixar Animation Studios og Walt Disney Pictures.

Litteraturhenvisning

Glistrup, K. (2006). *Hvad børn ikke ved … har de ondt af* (2. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Hagelquist, J. Ø. (2013). *Mentalisering i mødet med udsatte børn* (1. udg.). Latvia: Hans Reitzels Forlag.

Kvello, Ø. (2013). *Børn i risiko* (1. udg.). Gylling: Samfundslitteratur.

Sørensen, J. B. (2015). Til mor og far. *dmmc.dk*. Dansk Marte Meo Center, Vodskov.

Socialstyrelsen. (1. Februar 2014). *Det har du ret til*. Hentet fra Socialstyrelsen.dk: https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/det-har-du-ret-til-2013-til-foraeldre-hvis-barn-skal-anbringes-eller-er-anbragt

Stevens, L., & Oberborbeck, I. (2010). *Fagtesange fra fjern og nær* (1. udg.). København: Alvilda.

Strøm, I. (2010). *Livshistorie-bøger* (1. udg.). Frederikshavn: Dafolo Forlag.

Warming, H. (1. juni 2011). *Familieformer og skilsmisse*. Hentet fra Børnerådet: https://www.boerneraadet.dk/media/30354/familieformer-og-skilsmisse-rapport.pdf

Wegler, B., & Warming, H. (1996). *Barnet mellem to familier* (1. udg.). Frederikshavn: Dafolo forlag.

Inger Thormann & Charlotte Guldberg (1998). *Hånden på hjertet*. København: Hans Reitzels Forlag.

De fleste forældre oplever en anbringelse som et stort og sorgfuldt nederlag. I den situation stiller plejeforældrene sig til rådighed med de bedste intentioner om at hjælpe det anbragte barn ved at tage det ind i familien og give det kærlighed og omsorg.

Men indbygget i den proces er der også en konflikt: Barnet skal blive en del af plejefamilien, samtidig med at det skal bevare kontakten og relationen til sine egne forældre.

Forældrene oplever, at barnet bliver taget fra dem, og at de ikke bliver inddraget i barnets hverdag og udvikling. Plejeforældrene føler også et stort ansvar for barnet og har måske svært ved at give nødvendig plads til forældrene.

Forfatteren gennemgår de mest almindelige konflikter og vejleder om, hvordan det kan blive muligt at skabe et godt samarbejde til gavn for barnet.

Professor i socialt arbejde på Aalborg Universitet, Inge M. Bryderup, har skrevet forord til bogen.

Bogen er smukt illustreret af Pernille Egetoft

ISBN 978-87-971618-0-7

9 788797 161807

BYGBRO